Lietuvos mokslų akademijos žinios

INFORMACINIS LEIDINYS 2021 m. Nr. 4 (98) Įsteigtas 1994 m. LUX ET VERITAS

de.wikipedia.org

Užkrečiamųjų naratyvų ekonominis poveikis

INAUGURACINĖ PASKAITA

LMA užsienio narys
Robertas Džeimsas Šileris
(Robert James Shiller)

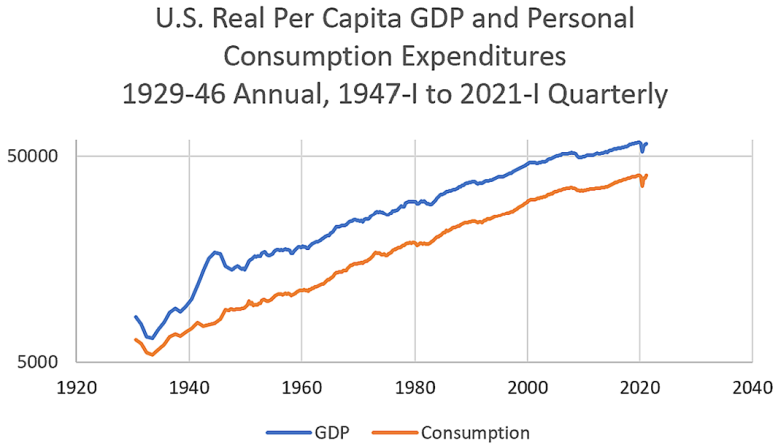

BVP ir vartojimas.

Šiandien noriu pakalbėti apie tai, ką vadinu *naratyvine ekonomika*. Tai ekonomika, nagrinėjanti žmonių kalbą ir mąstymą laiko tėkmėje, nedarant prielaidos apie visišką racionalumą, kurį ekonomistai linkę tarti esant. Pagrindinė mano knygos „Naratyvinė ekonomika“ (*Narrative Economics*) mintis yra ta, kad idėjos sklinda kaip virusai pasakojimų ar jų fragmentų pavidalu. Naratyvas – tai istorijos pasakojimas, suteikiantis jai tam tikrą reikšmę arba susiejantis ją su idėjomis apie tikrovę. Tai – interpretacija arba pagrindimas pasakojimo forma. Turime pripažinti, kad šios istorijos, kaip ir ligos, plinta kaip virusai, todėl kartu su Džordžu Akerlofu (George Akerlof) parašėme kitą knygą, kuri vadinasi „Kvailių žvejonė“ (*Phishing for Phools*). Joje kalbama apie manipuliavimo ir apgavystės svarbą ekonomikoje. Tokius virusinius pasakojimus kuria žmonės. Tai labai paplitęs dalykas, todėl turime suprasti, kaip jie keičia mūsų mąstymą, kaip sukuriami didieji naratyvai, keičiantys mūsų galvoseną.

Tai ypač aktualu šiandien, kad pasakojimai yra „užkrečiami“, nes turime skaitmenines technologijas, kuriomis naudojasi tokie žmonės kaip tūlas jaunuolis Džordžas Meisonas, panoręs išgarsėti Kinijoje. Išsiaiškinęs, kad daugeliui kinų patinka Vakarų dainininkas Haris Stailsas (Harry Styles), jis paskelbė, jog yra Hario Stailso pusbrolis ir tai įžiebė epidemiją Kinijoje. Jam pavyko tą pasiekti iš savo miegamojo. Po dviejų savaičių jis Kinijoje surinko 1,9 mln. peržiūrų ir 16 600 sekėjų.

Pasitelkdamas naratyvinę ekonomiką, bandau suprasti būtent tokius vingius, pavyzdžiui, analizuodamas bendrojo vidaus produkto (BVP) svyravimus. Kai kurie didieji vingiai yra populiarūs naratyvai. Tarkime, realus BVP vienam gyventojui labai sumažėjo Didžiosios ekonominės krizės visame pasaulyje metais. Vėliau BVP pakilimą lėmė Antrasis pasaulinis karas. Abi kreivės, mano teigimu, atspindi naratyvines epidemijas (tuo metu kilo fašizmas ir Hitlerio informacijos ekspertas Gebelsas išvystė didžiulę propagandą). Vartojimas svyravo panašiai kaip BVP. Kas lemia šiuos svyravimus? Kartais tai akivaizdu: štai COVID-19 poveikis, didžiausias, staigiausias realiojo BVP vienam gyventojui kritimas, kuris greitai išnyko. Tačiau, ar to pareikalavo liga, ar kas nors kita?

Imkime akcijų rinką nuo 1871 m. Mėlynoji kreivė – reali, pagal infliaciją koreguota akcijų rinka nuo 1871 m. iki dabar, o žalioji kreivė yra pelnas,

›››

Užkrečiamųjų naratyvų ekonominis poveikis

›››

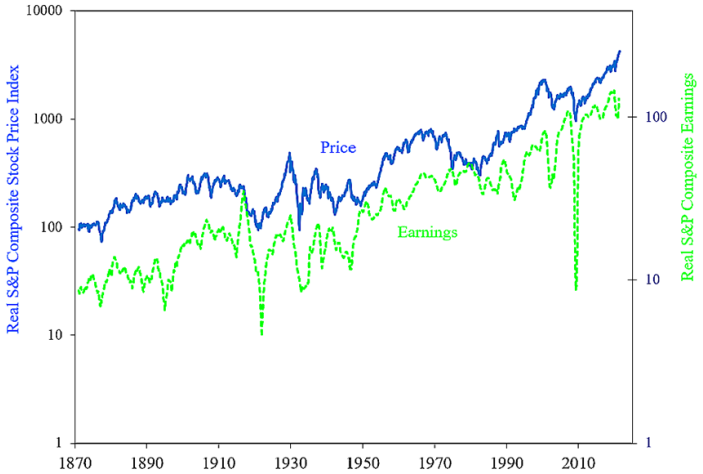

Akcijų rinkos rodikliai.

tenkantis vienai akcijai per tą patį laikotarpį, taip pat grynas. Čia yra daug svyravimų, todėl galite manyti, kad kaina reaguoja į pajamas. Tarp šių dviejų kreivių yra tam tikras panašumas, tačiau jis nėra toks paprastas, nes pačias pajamas lemia laikini naratyvai. Kodėl žmonės vartojo daug mažiau per Didžiąją krizę – kodėl pajamos taip smarkiai sumažėjo? Žmonės neleido pinigų. O kodėl jie jų neleido? Taip atsitiko dėl kylančio naratyvo apie Didžiąją ekonominę krizę. 2006–2009 m. finansų krizės nesukėlė nei centriniai bankai, nei vyriausybės. Kažkas pasikeitė naratyvuose.

Kas sukelia būstų kainų svyravimus? Jie įspūdingi ir neatitinka realių būstų nuomos kainų svyravimų. Taigi visiškai nerodo būsto paklausos, kuri turėtų matytis iš nuomos kainos. Manau, kad tai buvo spekuliacinis dalykas, kurį ypač paskatino didžiulis pakilimas JAV, o paskui krachas, o tada dar vienas pakilimas. Taigi šie dalykai nulemia įvykius. Aš teigiu, kad jie yra sukeliami, jie išsiveržia iš istorijų.

Imkime Kermako ir Makkendriko (Kermack-McKendrick) klasikinį ligos epidemijos modelį, vadinamąjį SIR modeliu. *S* yra ligai imlių gyventojų dalis, *I* – užsikrėtusių ir dabar

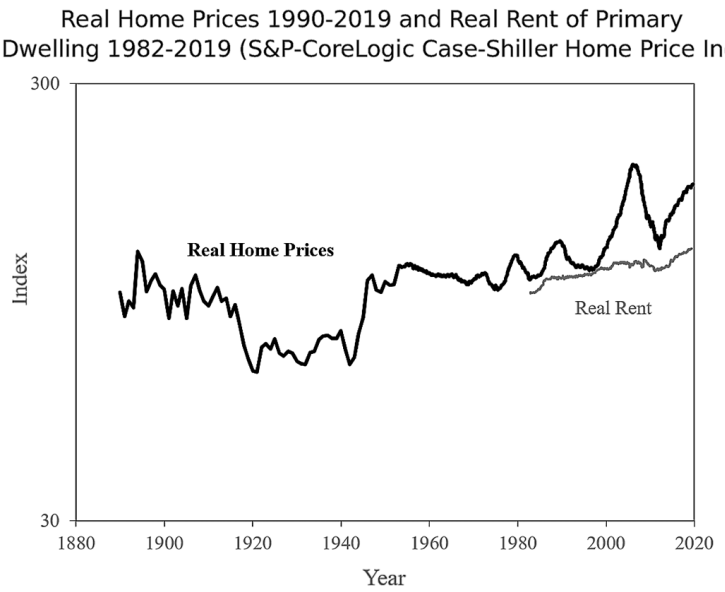

Būstų ir jų nuomos kainos.

$$\frac{dS}{dt} = -cSI\,, \quad \frac{dI}{dt} = cSI - rI\,, \quad \frac{dR}{dt} = rI\,.$$

SIR lygtys.

užkrečiamų gyventojų dalis, *R* – pasveikusių ir dabar atsparių ligai gyventojų dalis. Jos kartu sudaro šimtą procentų. Yra du parametrai: užkrato parametras *c* ir pasveikimo spartos parametras *r*. Trijų populiacijos dalių išvestinių suma lygi nuliui, nes dabar dėl paprastumo darome prielaidą, kad populiacija yra pastovi ir niekas nuo ligos nemiršta. Tai pagrindinė idėja, kuria šiuo metu grindžiami šimtai epidemijoms prognozuoti naudojamų modelių.

Antroji lygtis sako, kad infekcijos sparta yra lygi užkrato parametrui *c*, padaugintam iš *S* ir *I* sandaugos, reiškiančios žmonių tarpusavio susitikimus, kurie leidžia epidemijai plisti; o minus *r I* reiškia išgijimus esant spartai *r*. Tiesiog imu tai kaip kanoninį epidemijos modelį, kurį galime visaip kaitalioti. Tačiau šis paprastas modelis generuoja kupros pavidalo epidemijos kreives.

Štai viena simuliacija. Pradedame nuo vieno užsikrėtusio žmogaus iš milijono ir tarkime, kad yra milijonas žmonių, o užkrėtimo greitis šiek tiek atspindi mano mintis apie tai, kas vyko su COVID-19 be įsikišimo. Taigi matome, kad susidaro kupros pavidalo išlinkimas ir galiausiai užsikrėtusiųjų skaičius *I* pradeda mažėti; taip yra dėl vadinamojo populiacijos imuniteto susidarymo, kai naujų susirgimų skaičius yra mažesnis nei persirgusiųjų šia liga. Taškinė linija žymi ligai imliųjų skaičių *S*: 100 % buvo imlūs ligai. Po kurio laiko jų sumažėjo, nors pagrindinis reiškinys nepasikeitė; linija pradeda smarkiai leistis tik tada, kai yra daug užsikrėtusiųjų. Brūkšnine linija pažymėtas pasveikusiųjų skaičius *R* procentais ir matyti, kad ne visi užsikrečia šia liga. Šiuo atveju, esant pasirinktiems parametrams, apie 80 % populiacijos galiausiai užsikrėtė liga ir pasveiko. Šiame modelyje mirčių nėra. O 20 % gyventojų jos tiesiog išvengia ir niekada nesuserga. Tiesiog individualiai patiria atsitiktinius susitikimus su kitais žmonėmis.

›››

Užkrečiamųjų naratyvų ekonominis poveikis

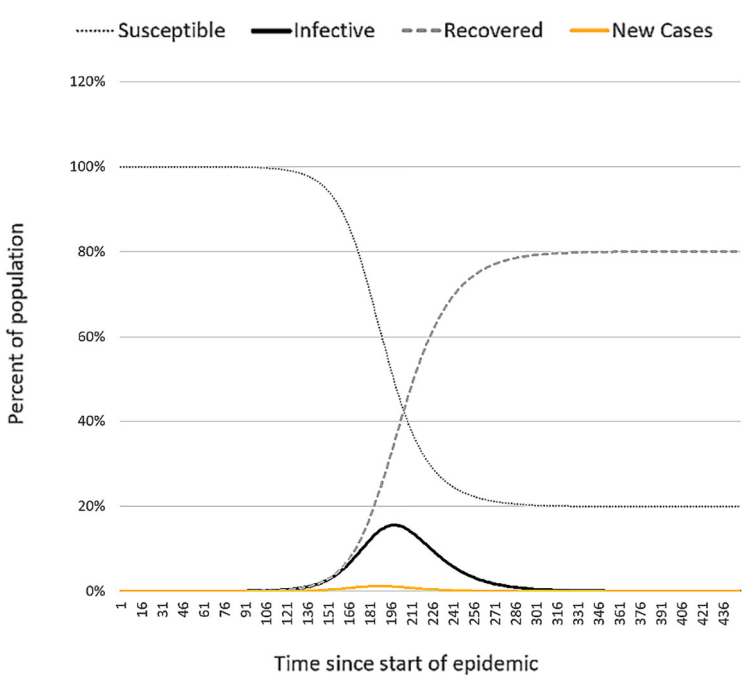

SIR simuliacija: I = 0,0001 %, c = 0,28, r = 0,14.

Pažvelkime į viso pasaulio COVID-19 diagramą. Netaikyčiau Kermako ir Makkendriko modelio tiesiogiai visam pasauliui. Tam reikia daugybės modifikacijų, tačiau matyti maždaug tokia pati kupros linkių seka. 2020 m. pradžioje kupra buvo labai maža, paskui atsirado dar kupra, paskui sekė dar viena ir dar viena. Manau, kad tai greičiausiai įvyko dėl viruso mutacijų ar pokyčių ir iš dalies dėl mėginimų įsikišti į užkrato plitimą, politikos ir visų kitų sudėtingų dalykų. Tačiau manau, kad esama panašumo į šiuos svyravimus ir ekonomikos nuosmukiuose.

Štai, pavyzdžiui, naratyvas apie teisingesnį darbo užmokestį. Pavyzdžiui, mano viršininko atveju tai būtų pasakojimas, kad man mokamas neteisingas atlyginimas. Kitoje įmonėje kažkam kitam mokamas didesnis atlyginimas nei man, ir aš dėl to pykstu. XIX a. teisingam darbo užmokesčiui buvo skiriama nepaprastai mažai dėmesio. Šis judėjimas išaugo kartu su darbininkų judėjimu 1890-aisiais. Žmonės pyko dėl to, kad su jais elgiamasi neteisingai, atsiradus daug naratyvų; darbdaviai negalėjo susitvarkyti. Jie negalėjo sumažinti darbo užmokesčio žmonėms, kurie dirbo jų versle, nes tai būtų sukėlę didžiulį pyktį, todėl atleido juos iš darbo ir sukėlė Didžiąją ekonominę krizę. Na, tai tik dalis istorijos.

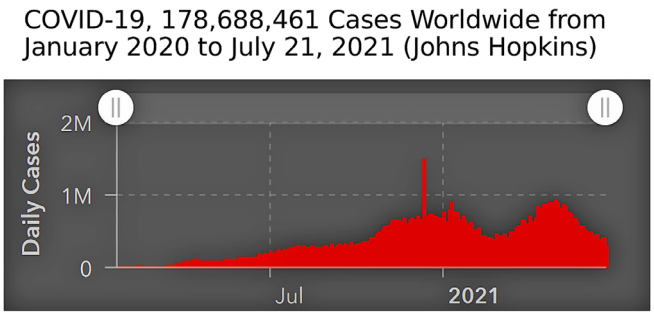

COVID-19 susirgimai pasaulyje.

Kita susijusi istorijos dalis yra technologinis nedarbas, ir mes žinome tokias istorijas, kaip 1936 m. filmas „Naujieji laikai“ apie automatizavimą. Kilo susirūpinimo epidemija dėl robotų, užimančių žmonių darbo vietas, ir daugybė žmonių per Didžiąją ekonominę krizę manė, kad robotai buvo krizės priežastis.

Einšteinas kalba apie Didžiąją krizę Didžiosios krizės metu 1933 m. ir teigia, kad dalis žmogaus atliekamo darbo iškrito iš ekonominės grandinės, tuo sukeldamas nuoseklų vartotojų perkamosios galios mažėjimą – štai jums naratyvo ryšys su įžymybe, kaip ir ankstesniu žymaus atlikėjo atveju! Bet problema ta, kad iš tikrųjų tai net nebuvo technologinis nedarbas: tai technologinio nedarbo suvokimas paaštrino Didžiąją depresiją. Ir kiti naratyvai, kurie vis dar tęsiasi: gyvename laikotarpiu, kai Didžiosios krizės legenda beveik visą laiką veikia mūsų mąstymą.

Manau, kad reikia naujų makroekonomikos ir finansų tyrimų metodų, kurie pagerintų mūsų supratimą apie besikeičiančius naratyvų atsikartojimus, kintančius raktinius žodžius, kintančias žodžių reikšmes. Ekonomistų lavinimo dalimi turėtų tapti psichologijos, sociologijos, antropologijos, istorijos, rinkodaros, žurnalistikos, folkloristikos tyrimų metodai. Visi jie suteiks skirtingų kompetencijų, susijusių su naratyvais. Turėtume geriau atlikti paiešką skaitmeniniame tekste, suprasti, bandyti atlikti semantinę paiešką, iš tikrųjų suvokti pokyčius laikui bėgant, turiu galvoje – kintančias žodžių reikšmes laikui bėgant. Reikia naujų metodų naratyvų spiečiams nustatyti. Yra ne vienas naratyvas, o vienas kitam padedančių naratyvų rinkinys, sukeliantis ekonominius svyravimus. Todėl manau, kad naratyvinės ekonomikos laukia puiki ateitis, o šią ateitį šviesina naujų skaitmenintų tekstų, kalbos ir rašto prieinamumas. Reikia naujų ekonomikos teorijos formų, geresnės informacijos apie populiarius ekonominius naratyvus. Turėtume pradėti rinkti duomenis, turėdami galvoje tai, kad ketiname suprasti šiuos bangavimus ir jų reikšmę ekonominei veiklai. •

Vertė Diana Barnard

LMA prezidento ir prezidiumo veikla

Akademijos veikla 3-ąjį metų ketvirtį – konferencijos, renginiai, posėdžiai, susitikimai – buvo organizuojama nuotoliniu būdu ir tiesiogiai, taikant valstybės lygio ekstremaliosios situacijos valdymo priemones.

Liepos 6 d. LMA prezidentas Jūras Banys LR Prezidento Gitano Nausėdos buvo pakviestas į priėmimą prezidentūroje Valstybės dienos proga. Liepos mėn. Mokslų akademijoje susitiko su Pasaulio sveikatos organizacijos specialiuoju pasiuntiniu Vyteniu Andriukaičiu dėl ES ateities plano, taip pat susitiko su Ministro Pirmininko patarėja Aiste Kairiene, Lietuvos kultūros tyrimų instituto direktoriumi Rasiumi Makseliu.

Rugpjūčio 17, 23, 25 d., rugsėjo 6 d. akad. J. Banys dalyvavimo posėdžiuose, kuriuose buvo svarstomi Lietuvos narystės Europos branduolinių mokslinių tyrimų organizacijoje (CERN) klausimai, pristatytas CERN 2021–2027 m. veiksmų planas, jo vertinimo kriterijai ir priimti atitinkami sprendimai.

LMA prezidentas taip pat dalyvavo LRS Švietimo ir mokslo komiteto posėdžiuose (rugsėjo 8, 15 d.) dėl Švietimo, Mokslo ir studijų įstatymų pakeitimo projektų, Valstybinio audito ataskaitos „Ar užtikrinama studijų kokybė aukštosiose mokyklose“, Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos veiksmų plano įgyvendinant audito rekomendacijas bei įstatymo „Dėl Globalios su aukštuoju mokslu susijusių kvalifikacijų pripažinimo konvencijos ratifikavimo“ projekto. Rugsėjo 24 d. – Seimo Ateities komiteto neformalaus forumo „Intelektualinis Lietuvos savarankiškumas“ virtualioje diskusijoje „Lietuvos konkurencingumo status quo ir ateitis“.

Rugsėjo 16–17 d. LMA prezidentas ir viceprezidentas Zenonas Dabkevičius vyko į Rygą dalyvauti IV tarptautiniame ekonomikos forume „Ateities ekonomika: globalizacijos iššūkiai, su kuriais susiduria Europa ir Baltijos šalys XXI amžiuje“, kurią organizavo Latvijos mokslų akademija. Baltijos šalių mokslų akademijų prezidentai J. Banys (Lietuva), Tarmas Somerė (Tarmo Soomere, Estija) ir Ivaras Kalvinis (Ivars Kalvins, Latvija) pasirašė deklaraciją dėl bendradarbiavimo socialinių mokslų srityje.

J. Banys rugsėjo 10 d. tarė įžangos žodį 7-oje tarptautinėje intensyvios kardiologinės priežiūros ir skubiosios pagalbos konferencijoje, skaitė pranešimą „Lietuvos aukštojo mokslo pokyčių patirtis“ nuotolinėje Latvijos universiteto surengtoje konferencijoje (rugsėjo 23 d.) bei Lietuvos konferencijų ir renginių asociacijos kartu su LR Ekonomikos ir inovacijų ministerija organizuotoje strateginėje verslo, mokslo ir valstybės sektoriaus sesijoje, kurioje buvo aptartos konferencijų turizmo ateities gairės (rugsėjo 29 d.), tarė sveikinimo žodį akad. Domo Kauno monografijos „Martynas Jankus: tautos vienytojas ir lietuvių spaudos kūrėjas“ sutiktuvėse.

• • •

Rugsėjo 7 d. vyko LMA prezidiumo posėdis, kuriame buvo sprendžiami LMA narių visuotinio susirinkimo rugsėjo 21 d. organizavimo klausimai. LMA prezidentas, būdamas Lietuvos mokslo premijų (LMP) komisijos pirmininku, supažindino prezidiumo narius su Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos parengtu LMP nuostatų projektu bei LMP komisijos pastabomis dėl kai kurių jo punktų.

Rugsėjo 28 d. LMA prezidiumo posėdyje buvo aptarta spalio 26 d. rinkiminio LMA narių visuotinio susirinkimo darbotvarkė. Viceprezidentas Z. Dabkevičius informavo apie Kauno mokslo premijoms pateiktas paraiškas. Patvirtinta komisija pateiktoms paraiškoms Kauno miesto mokslo premijoms vertinti. Akad. Gintautas Žintelis pristatė kreipimąsi dėl valstybės ryšių ir informacinių sistemų saugumo pasienyje. LMA prezidiumas pritarė akademikų iniciatyvai įsteigti LMA darnaus vystymosi tarpsritinę grupę. •

Parengė Lyda Milošienė,
LMA vyriausioji referentė

VISUOTINIAI SUSIRINKIMAI

Minint Lietuvos mokslų akademijos 80 metų jubiliejų

Rugsėjo 21 d. įvyko Lietuvos mokslų akademijos (LMA) narių visuotinis susirinkimas, kurio pagrindinis akcentas – LMA jubiliejaus pažymėjimas. Dalyvavo ne tik LMA nariai, jaunieji mokslininkai, bet ir sveikinantys valstybės pareigūnai bei inauguruojamų LMA užsienio narių šalims atstovavę Jungtinės Karalystės ambasadorius J. E. Brajanas Olis (Brian Olley) ir Lenkijos Respublikos ambasados patarėja p. Uršulia Grebieniov (Urszula Grebieniow).

Renginį pradėjo violončelininkė Elena Daunytė, atlikusi Johano Sebastiano Bacho preliudą iš siuitos violončelei solo Nr. 1, G-dur.

Po to LMA prezidentas Jūras Banys pasveikino susirinkusius, pažymėjęs, kad pagaliau galima susitikti salėje po beveik dvejų metų pertraukos. Ir pakvietė tylos minute pagerbti vasarą mirusius akademikus: Leonardą Kairiūkštį, Jurgį Brėdikį, Praną Sadauską, Joną Mockų.

Patvirtinus susirinkimo darbotvarkę, į tribūną pakviestas akademikas, Seimo Švietimo ir mokslo komiteto narys Eugenijus Jovaiša. Jis perskaitė pranešimą, skirtą Akademijos jubiliejui. Akademikas kalbėjo, kad mokslų akademijos idėja gimė dar antikos Graikijoje, kur laisvieji mąstytojai

›››

Minint Lietuvos mokslų akademijos 80 metų jubiliejų

›››

Akad. Eugenijus Jovaiša skaitė pranešimą „Lietuvos mokslų akademijai – 80“.

Švietimo, mokslo ir sporto ministrė Jurgita Šiugždinienė.

susibūrė į Platono akademiją. Panašios idėjos Lietuvoje ėmė sklandyti XVIII a., kai Vilniaus universiteto rektorius, astronomas ir matematikas Martynas Počobutas pasiūlė Abiejų Tautų Respublikos karaliui Stanislavui Augustui Poniatovskiui įkurti mokslo akademiją. Tiesa, ši idėja nebuvo įkūnyta. 1928 m. parengtas pirmasis MA statutas taip pat liko dūlėti stalčiuje. Akademija buvo įsteigta jau sovietinės okupacijos metais, 1941 m. sausio 16 d. Metams bėgant, Mokslų akademija keitėsi. Pažymėdamas esminius MA struktūros ir veiklos pokyčius, pranešėjas pateikė kelių akademikų mintis: akad. Antanas Buračas teigė, kad pažangus sprendimas, atkūrus Nepriklausomybę, buvo mokslo institutų atskyrimas nuo LMA. Buvęs LMA prezidentas Valdemaras Razumas pabrėžė, kad siekiant neatsilikti nuo pasaulinių tendencijų, 2011 m. buvo nuspręsta panaikinti LMA hierarchiją – t. y. atsisakyti akademikų skirstymo į tikruosius narius, narius korespondentus ir narius ekspertus. Įvesta tikrojo LMA nario ir LMA nario emerito kategorijos. Kita naujovė, kurią minėjo prezidentas J. Banys – jo kadencijos metu įkurta LMA Jaunoji akademija. Tai skatina įvairių kartų mokslininkų bendravimą, dalijimąsi patirtimi ir stiprina kartų ryšius. Pranešimo pabaigoje akad. Adolfas Laimutis Telksnys nupiešė visuomenės ateities viziją, kai žmonės vis glaudžiau bendraus su mašinomis, humanoidiniais robotais. Tam būtina ruoštis jau dabar, ir čia itin reikšmingas yra LMA vaidmuo.

LMA ir jos narius jubiliejaus proga Lietuvos Respublikos Prezidento

›››

Minint Lietuvos mokslų akademijos 80 metų jubiliejų

›››

Gitano Nausėdos vardu sveikino Prezidento vyriausioji patarėja Jolanta Karpavičienė. Sveikinime pabrėžta, kad ši sukaktis svarbi visai Lietuvai – galime didžiuotis šalies mokslininkų atradimais, efektyvia mokslo žinių sklaida, Lietuvos mokslo atstovavimas užsienyje telkia ir įveiklina Lietuvos intelektinę galią. Raktas į pažangą ir visuomenės gerovę slypi moksle. Baigdama ji pažymėjo, kad dėl šių priežasčių mokslo finansavimas turi didėti ir palinkėjo toliau telkti įvairių kartų mokslo visuomenę, – *scientia est potentia*.

Seimo Pirmininkė Viktorija Čmilytė-Nielsen, sveikindama iš nuotolio, prisiminė nelengvą LMA kūrimosi istoriją. Akademija susikūrė tuomet, kai Lietuva jau buvo netekusi laisvės. Tačiau mokslininkų ir kitų visuomenės narių idėjos brendo net tokiomis sąlygomis, kol pagaliau tautos atgimimo idėjos išaugo į Sąjūdį. Ji padėkojo susirinkusiems už šalies gerovės kūrimą ir palinkėjo, kad pažangos idėjos plačiai sklistų po pasaulį.

Ministrė Pirmininkė Ingrida Šimonytė taip pat pasveikino iš nuotolio, jos žodžiais tariant, brandžią instituciją. Pareiškė tikinti, kad visada ir įvairiose srityse turėtume remtis moksliniais argumentais. Palinkėjo Akademijai kūrybinio polėkio ir energijos žengti pirmyn.

Švietimo, mokslo ir sporto ministrė Jurgita Šiugždinienė salės tribūnoje kalbėjo apie itin svarbią LMA misiją – telkti mokslininkus. Teikiami LMA stipendijų pažymėjimai jauniesiems mokslininkams, jos manymu, simbolizuoja svarbų žinių perdavimo procesą. Deja, viešojoje politikoje dar pernelyg mažai vadovaujamasi mokslo rekomendacijomis. Labai svarbi sritis – mokslo populiarinimas, taip pat mokslų rezultatų efektyvumo didinimas. Savo ruožtu ministerija ketina toliau stiprinti mokslo politikos įgyvendinimą, Lietuvos mokslininkų konkurencingumą tarptautinėje erdvėje. Ir visuose šiuose darbuose reikia LMA patirties bei paramos. Tegu mokslininkus lydi *lux et veritas*.

Po sveikinimų LMA atminimo medaliai buvo įteikti akademikams Kęstučiui Kilkui, Algirdui Juozui Motuzui, Technikos mokslų skyriaus moksliniam sekretoriui dr. Broniui Jaskelevičiui. LMA prezidiumo padėkos skirtos akademikams Remigijui Žaliūnui (60 metų), Jonui Mažeikai (60 metų) ir Juozui Vidui Gražulevičiui (70 metų sukakties proga).

Pirmoje eilėje: Lenkijos Respublikos ambasados Lietuvoje patarėja p. Uršulia Grebieniov ir LMA užsienio narys Janušas Kacpžykas. Antroje eilėje (iš kairės): Jungtinės Karalystės ambasadorius Lietuvoje J. E. Brajanas Olis, LMA prezidentas Jūras Banys, LMA užsienio narys Janas Jankovskis, LMA viceprezidentas Zenonas Dabkevičius.

Akad. J. Banys įteikė LMA Jaunųjų mokslininkų stipendijų pažymėjimus konkurso nugalėtojams. LMA prezidiumo nutarimu jos skirtos jauniesiems mokslų daktarams: Mangirdui Morkūnui, Živilei Pabijutaitei (VU), Rūtai Ubarevičienei, Elenai Adomaitienei, Aldonai Balčiūnaitei (FTMC), Juliui Burkauskui (LSMU), Viktorijai Eisinaitei (KTU), Linui Jonušauskui (UAB „Femtika“), Gintarei Kručaitei (KTU), Pauliui Ruzgiui (VDU), Vaidotui Stankevičiui (VU), Vytautei Starkutei (LSMU), Viktorijai Vaštakaitei-Kairienei (LAMMC), Aleksej'ui Žarkov'ui (VU) ir Renaldui Žydeliui (LAMMC).

Vėliau įvyko LMA užsienio narių inauguracija ir buvo išklausyti jų pranešimai. Elektrochemikas Ričardas Komptonas (Richard Guy Compton) iš Jungtinės Karalystės nuotoliniu būdu perskaitė pranešimą „Cheminiai jutikliai vandenynams“ („Chemical Sensors for the Oceans“). Jis su kolegomis kuria cheminius jutiklius vandenyno ekosistemų stebėsenai. Pagrindinis tikslas – nuolat analizuoti, kaip klimato pokyčiai ir atmosferoje augantis anglies dioksido kiekis veikia fitoplanktoną. Šie fotosintezuojantys organizmai yra vadinami klimato kaitos švyturiais. Jie ne tik generuoja pusę viso planetos deguonies, esančio atmosferoje, bet ir teikia „valgomą energiją“ jūrų gyvūnijai bei kiautuose veiksmingai suriša anglies dioksidą.

Antrasis LMA užsienio narys – gyvūnų mokslo atstovas iš Lenkijos Respublikos Janas Jankovskis (Jan Jankowski) – kalbėjo apie vario, mangano ir cinko nanodaleles kalakutų mityboje („Nanoparticles of Cu, Mn and Zn in turkey nutrition“). Mokslininkai norėjo patikrinti, ar nebūtų galima, nepakenkiant paukščiams, sumažinti šių mikroelementų kiekį pašaruose, kad jie ne taip terštų aplinką. Rezultatai liudija, kad pašarų priedų gamintojai iš tiesų rekomenduoja naudoti pernelyg daug mikroelementų.

Dar vienas naujasis LMA užsienio narys iš Lenkijos Respublikos, informatikas Janušas Kacpžykas (Janusz Kacprzyk) pranešime „Sudėtingų sprendimų priėmimo problemos: pagalba

›››

Minint Lietuvos mokslų akademijos 80 metų jubiliejų

›››

nusprendžiant, sprendimų palaikymo sistemos ar rekomenduotojai?“ („Solving complex decision problems: decision aid, decision support systems or recommenders?“) kalbėjo apie tai, kaip galima būtų gerinti sprendimų priėmimą suvienijant ekspertų žmonių ir dirbtinio intelekto sistemas. Vienose srityse geriau veikia kompiuteriai, bet sudėtingas problemas geriau sprendžia žmonės. Todėl sukūrus interaktyvias, kvaziautomatines sprendimų priėmimo sistemas, pavyktų priimti geresnius sprendimus šiuolaikiame, itin sudėtingame pasaulyje.

LMA užsienio narys iš JAV, ekonomistas Nobelio laureatas Robertas Šileris (Robert J. Shiller) perskaitė nuotolinį pranešimą „Užkrečiamųjų naratyvų ekonominis poveikis“ („The economic impact of contagious narratives“). Dėl informacinių technologijų pažangos pasaulyje įvairios idėjos, taip pat ir istorijos, arba naratyvai, sklinda kaip virusai. Itin pavojinga, kad žmonės linkę atvirai manipuliuoti informacija, klaidinti kitus, siekdami naudos sau. Procesai tampa tokie reikšmingi, kad turi nemažai įtakos ekonomikos vyksmams. Todėl šių dienų ekonomistai turi suvokti tokių naratyvų reikšmę, sugebėti juos atpažinti ir vertinti jų įtaką. Reikia naujų finansų rinkų tyrimų metodų, o ekonomistai turėtų domėtis tokiomis sritimis kaip antropologija, sociologija, žurnalistika, folkloras, tekstų analizė ir pan. Visa tai sudarys naujosios – naratyvinės ekonomikos pagrindą.

Po šių pranešimų LMA nario ženklas įteiktas ir birželį išrinktam LMA tikrajam nariui Romui Baronui. Iškilmingos dalies pabaigoje violončelininkė E. Daunytė atliko Džiovanio Solimos (Giovanni Sollima) „Lamentatio“ violončelei.

Pagal darbotvarkę toliau vyko kandidatų į LMA prezidentus iškėlimas. Šią posėdžio dalį vedė LMA viceprezidentas Z. Dabkevičius. LMA mokslų skyrių pirmininkai paeiliui pristatė skyrių siūlomą kandidatą. Vieningai kandidatu siūlytas dabartinis LMA prezidentas J. Banys.

Susirinkimo dalyviams pritariant, buvo priimtas LMA narių visuotinio susirinkimo nutarimas dėl galimo J. Banio kandidatūros registravimo. Priminta apie kandidato prievolę duoti raštišką sutikimą ir pateikti glaustą numatomos veiklos programą bei trumpas žinias apie mokslinę ir organizacinę veiklą. Buvo nutarta, kad LMA prezidento rinkimai vyks spalio 26 d. •

Parengė dr. Rolandas Maskoliūnas, vyr. specialistas ryšiams su visuomene

SKYRIŲ VEIKLA

Humanitarinių ir socialinių mokslų skyriuje

Vienas pirmųjų renginių po karantino ir vasaros atostogų vykusių gyvai, laikantis visų Vyriausybės nustatytų saugumo reikalavimų, buvo akad. Domo Kauno monografijos „Martynas Jankus: tautos vienytojas ir lietuvių spaudos kūrėjas“ sutiktuvės, į kurias rugsėjo 9 d. sukvietė visuomenę HSM skyrius. Monografiją pristatė Klaipėdos universiteto mokslininkės prof. dr. Roma Bončkutė ir doc. dr. Silva Pocytė, Vilniaus universiteto prof. dr. Aušra Navickienė, akad. D. Kaunas, dalyvavo ir sveikinimo žodį tarė LMA prezidentas Jūras Banys. Renginį vedė ir apie monografiją kalbėjo Seimo narys akad. Eugenijus Jovaiša. Monografija parengta pagal VU Komunikacijos fakulteto vykdytą mokslo temą „Dokumentinių medijų kaita ir raiškos“, tyrimą ir leidimą finansavo Lietuvos mokslo taryba pagal Valstybinę lituanistinių tyrimų ir sklaidos 2016–2024 metų programą, išleido Vilniaus universiteto leidykla. Išsamiau apie renginį rašyta LMA

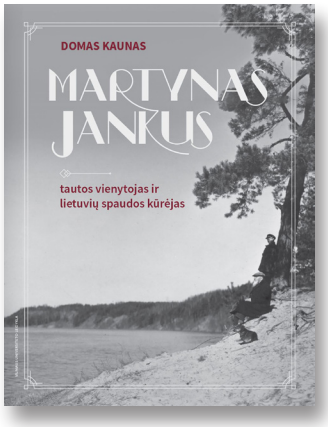

tinklalapio „Naujienų“ skiltyje. Šiame „LMA žinių“ numeryje taip pat skelbiamas prof. dr. R. Bončkutės straipsnelis „Knygos apie Martyną Jankų aptarimas“.

Akad. D. Kauno monografijos sutiktuves, dalyvaujant autoriui, rugpjūčio–rugsėjo mėnesiais taip pat surengė Martyno Jankaus muziejus Bitėnuose, Klaipėdos apskrities Ievos Simonaitytės, Palangos, Plungės, Jono Lankučio viešoji biblioteka Gargždūose ir jos filialas Priekulėje, Vilniaus universiteto Komunikacijos fakultetas. Akademikas dalyvavo nuotolinėje mokslinėje konferencijoje „Iš šalies esu aš tos…“ Dovilų kultūros centre (Klaipėdos r. savivaldybė), skirtoje XIX a. spaudos ir evangelikų liuteronų pietistinio sąjūdžio veikėjo poeto, pirmojo periodinio leidinio lietuvių kalba redaktoriaus Johano Ferdinando Kelkio (Kelch; 1801–1877) gimimo 220-osioms metinėms.

Rugsėjo 14 d. HSMS nariai pagaliau gyvai galėjo rinktis į visuotinį susirinkimą. Skyriaus pirmininkas D. Kaunas pasveikino visus, trumpai aptarė susirinkimo darbotvarkę ir HSMS veiklos aktualijas. Buvo svarstytas klausimas dėl HSMS skyriaus pavadinimo, dėl konferencijos-diskusijos humanitarinių mokslų būklei aptarti, dėl LMA dienos (rugsėjo 22 d.) Šilutės r. savivaldybėje organizavimo ir kiti reikalai. Spalio mėn. pabaigoje numatyti rinkimai į LMA prezidentus. HSMS šį kartą nekėlė kandidato, vieningai rėmė Matematikos, fizikos ir chemijos mokslų skyriaus

›››

Humanitarinių ir socialinių mokslų skyriuje

›››

išketlą kandidatą akad. J. Banį, kuris atėjo susitikti su HSMS nariais. Išsamiau apie įvykusį HSMS narių visuotinį susirinkimą yra paskelbta LMA tinklalapio „Naujienų“ skiltyje.

Rugsėjo 16 d. LMA sutikta akad. Arvydo Virgilijaus Matulionio knyga „Mano pasaulio žmonių autografai“. Akad. A. V. Matulionis jau 50 metų renka autografus. Į vieną knygą juos sudėti paskatino akad. D. Kaunas, bet praėjo nemažai laiko, kol tai buvo padaryta. „Kiekvienas sutiktas žmogus – unikalus, nepakartojamas pasaulis. Ši knyga – tai 15 tūkst. susitikimų šiluma“, – pažymėjo akademikas. Sutiktuvėse dalyvavo ir kalbėjo Seimo narys akad. E. Jovaiša, akad. Vytautas Martinkus, knygos dailininkė Miglė Datkūnaitė, sociologas Vladas Gaidys ir kiti, renginį vedė akad. Algirdas Gaižutis. Išsamiau apie renginį rašyta LMA tinklalapio „Naujienų“ skiltyje.

Rugsėjo 22 d. vyko LMA diena Šilutėje „Paveldas ateičiai“, skirta Europos paveldo dienoms. LMA delegacija – prezidentas Jūras Banys, viceprezidentas Zenonas Dabkevičius, Humanitarinių ir socialinių mokslų skyriaus pirmininkas D. Kaunas, LMA nariai Egidijus Aleksandravičius, Dalia Klajumienė, Vladas Žulkus, BMGMS mokslinė sekretorė dr. Jadvyga Olechnovičienė, fotografė Virginija Valuckienė – susitiko su Šilutės r. savivaldybės vicemeru Sigitu Šepučiu, administracijos direktoriumi Virgilijumi Pozingiu, Kultūros poskyrio vedėja Vilma Griškevičiene ir kitais atsakingais savivaldybės darbuotojais. Lietuvos mokslų akademija ir Šilutės r. savivaldybė bendradarbiauja ne vienerius metus, turiningi ir produktyvūs abipusiai susitikimai teikia neabejotinos naudos. Šįkart aptartos temos: „Tamsusis paveldas“ Lietuvos atminimo kultūroje“ – Macikų nacistinės Vokietijos karo belaisvių stovyklos, Sovietų Sąjungos Gulago lagerių (1941–1955) aukų palaidojimo vietos Macikuose lankymas; „Senosios evangelikų liuteronų kapinės – istorinio palikimo dalis“ – Šilutės evangelikų liuteronų senųjų kapinių komplekso lankymas; vyko susitikimai su bendruomenėmis Šilutės Hugo Šojaus (Scheu) muziejuje „Iškilių

HSMS narių visuotinio susirinkimo dalyviai.

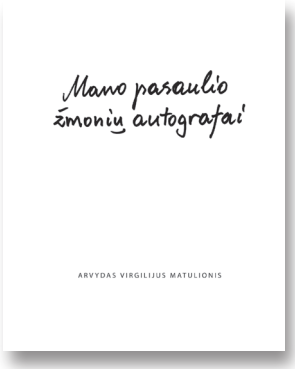

Iš kairės: akademikai Algirdas Gaižutis ir knygos autorius Arvydas Virgilijus Matulionis.

LMA diena Šilutėje „Paveldas ateičiai“. Kalba HSMS pirmininkas Domas Kaunas, dešinėje akad. Dalia Klajumienė.

›››

Humanitarinių ir socialinių mokslų skyriuje

›››

LMA delegacija lanko Macikų nacistinės Vokietijos karo belaisvių stovyklos, Sovietų Sąjungos Gulago lagerių (1941–1955) aukų palaidojimo vietą.

asmenybių atminties puoselėjimo užduotys Saugose“, kur pranešimus skaitė akad. D. Kaunas ir Klaipėdos universiteto doc. dr. S. Pocytė; „Šilutės miesto senosios evangelikų liuteronų kapinės – vertingo palikimo požiūriu, jų tvarkymo principai“ – kalbėjo akademikai archeologas V. Žulkus, istorikas E. Aleksandravičius ir dailėtyrininkė D. Klajumienė, savivaldybės paveldo ir paminklosaugos specialistai, diskusijoje gausiai ir aktyviai dalyvavo Šilutės ir Saugų bendruomenių atstovai. Renginio pabaigoje muziejuje buvo atidaryta Literatūrinė svetainė, skirta Hugo Šojaus ir iš Šilutės kilusio vokiečių rašytojo Hermano Zudermano (Hermann Sudermann) muziejinei ekspozicijai, taip pat įvyko akad. D. Kauno monografijos „Martynas Jankus: tautos vienytojas ir lietuvių spaudos kūrėjas“ sutiktuvės.

Rugpjūčio 24 d. LMA prezidiumo nutarimu akad. Giedriui Antanui Kuprevičiui už mokslo ir meno santalkos skatinimą, didžiulį kūrybinį indėlį į Lietuvos profesionaliąją ir avangardinę muziką, ugdant visuomenės ir ypač jaunimo muzikinį išprusimą, puoselėjant ir saugant Lietuvos pamatines vertybės, už aktyvią veiklą Mokslų akademijoje, jos Humanitarinių ir socialinių mokslų skyriuje steigiant ir vadovaujant Menų sekcijai (2013–2017), daugiau nei dešimtmetį ir iki šių dienų einant skyriaus biuro nario, profesionalaus muzikologijos eksperto pareigas skirtas LMA atminimo medalis.

LMA svetainės skiltyje „LMA ir akademikai žiniasklaidoje“ ir toliau skelbiamos nuorodos į LMA narių visuomenei pateiktas naujausias mokslo įžvalgas, pokalbius, diskusijas, laidas, komentarus šių dienų aktualijomis. HSMS nariai, kaip visada, aktyviausiai dalyvauja viešajame Lietuvos gyvenime, – kas mėnesį paskelbiama per 40 nuorodų. Žiniasklaidoje nemažai dėmesio skirta ir LMA užsienio narei prof. Marijai Gimbutienei (1921–1994) minint mokslininkės gimimo 100-metį ir Seimo sprendimu jai skirtus 2021-uosius metus. •

Aurika Bagdonavičienė, skyriaus mokslinė sekretorė

Matematikos, fizikos ir chemijos mokslų skyriuje

Liepos 27 d. pasaulinio garso matematikui, ilgamečiam Vilniaus universiteto rektoriui, profesoriui habilituotam daktarui, akademikui, skyriaus nariui Jonui Kubiliui būtų sukakę 100 metų. Minint šią sukaktį prie memorialinės lentos VU Didžiajame kieme buvo padėtos gėlės, aplankyta profesoriaus amžinojo poilsio vieta Antakalnio kapinėse, o Kairėnų botanikos sode vyko teatralizuotas renginys „Antradienio susitikimai pas Profesorių“, skirtas svarbiausiems J. Kubiliaus kūrybinio ir profesinio gyvenimo etapams.

Priešpaskutinę rugpjūčio dieną skyriaus nariai po ilgos pertraukos rinkosi susitikti Mokslų akademijoje ir dalyvauti skyriaus narių visuotiname susirinkime. Jame buvo aptarti 2021 m. veiklos plane numatyti renginiai, jų organizavimo galimybės. Taip pat tartasi dėl artėjančių LMA prezidento rinkimų, svarstyta dėl galimų kandidatų. Pasiūlyta teikti dabartinio prezidento kandidatūrą antrajai kadencijai. Balsuojant šiam siūlymui buvo pritarta ir nutarta skyriaus vardu teikti akad. Jūro Banio kandidatūrą LMA narių visuotiniam susirinkimui. Akad. J. Banys supažindino skyriaus narius su numatomais mokslo finansavimo principais.

Antroje susirinkimo dalyje skyriaus nariams buvo pristatyta akad. Jono Grigo mokslo populiarinimo knyga „Pažinimo šaknys ir vaisiai“, kurios leidimą rėmė LMA. Knyga priskirtina mokslo populiarinimo leidinių serijai „Mokslas visiems“, kurios leidyba finansuojama ES lėšomis. Skyriaus nariai taip pat buvo informuoti apie tik ką pasirodžiusią akad. Romualdo Karazijos mokslo populiarinimo knygą „Šiuolaikinė fizika smalsiems“. Susirinkimo pabaigoje buvo įteikti

›››

Matematikos, fizikos ir chemijos mokslų skyriuje

›››

MFChMS narių visuotinio susirinkimo dalyviai.

LMA atminimo medaliai akad. Aivarui Kareivai ir akad. Valdemarui Razumui bei padėka akad. Remigijui Leipui.

Rugsėjo 10 d. įvyko išvažiuojamasis Matematikos, fizikos ir chemijos mokslų mokslų skyriaus (MFChMS) Chemijos sekcijos posėdis „Telematika ir daiktų internetas: ar reikalingi chemikai?“. Akademikus priėmė *Teltonika IoT Group* (Teltonikos daiktų interneto grupės) prezidentas Arvydas Paukštys, kuris supažindino su įmonių grupės strategija, darbų pasidalijimu tarp įmonių ir ambicinga įmonių plėtra. *Teltonika IoT Group* kuria įrenginius, padedančius žmonėms telematikos, tinklo įrangos, telemedicinos, asmens ir turto sekimo versle. Ekskursiją po *Teltonika EMS* (Teltonikos elektronikos gamybos ir serviso) gamyklą surengė įmonės vadovas Paulius Rutkauskas. Jis papasakojo apie gaminamus produktus ir atliekamas operacijas, supažindino su robotizuota gamyba, parodė įmonėje sukurtus testavimo įrenginius. Išvykos programą vainikavo *Teltonika IoT Group* viceprezidento inovacijoms ir verslo plėtrai Ernesto Zdanauskio pristatyta ilgametė įmonių grupės plėtros strategija. Įmonių grupės ambicijos labai didelės – į puslaidininkių pramonę ir aukštųjų technologijų projektavimą bei gamybą per dešimtį metų ketinama investuoti daugiau nei 3 mlrd. Eur. Didžiausias iššūkis – numatoma lustų gamybos įmonė, kuriai reikėtų ne tik labai daug naujų technologijų, bet ir ypač aukštos kvalifikacijos darbuotojų. Plėtodami šią programą turėtų įsitraukti ir chemikai – tiek vystant ir pritaikant technologijas, tiek rengiant reikiamus specialistus. Skyriaus Chemijos sekcijos narių vizitas *Teltonika EMS* įmonėje buvo naudingas abiem šalims: užmegzti asmeniniai ryšiai, aptartas galimas bendradarbiavimas, pasikeista nuomonėmis apie reikalingų specialistų rengimą ir studentų mainų programas su užsienio universitetais.

Rugsėjo 10 d. vyko ir akad. Adolfo Jucio akademiniai skaitymai. Praėjusiais metais Adolfo Jucio akademinių skaitymų tradiciją nutraukė COVID-19 pandemija, bet šiemet juos nutarta organizuoti. Anksčiau parengtą pranešimą „Fazinio virsmo sferinis modelis“ skaitė profesorius Algirdas Matulis, ilgamečio Mokslų akademijos prezidento Juozo Matulio sūnus. Pranešime buvo nagrinėjamas sudėtingas reiškinys – fazinis virsmas dujų ir skysčio sistemoje arti jos kritinio taško, kuriame abi medžiagos fazės yra termodinaminėje pusiausvyroje. Tokio virsmo teoriją dar 1972 m. išplėtojo amerikiečių fizikas Kenetas Vilsonas (Kenneth Wilson), pritaikęs renormalizacijos grupę, ir už tai po dešimtmečio pelnė Nobelio fizikos premiją. Prof. A. Matulis savo pranešime pasitelkė šią teoriją, siekdamas parodyti, kaip sudėtingas fizikinis reiškinys gali būti aprašytas santykinai paprastu, bet išmoningu, atsižvelgiančiu į simetrijos savybes, modeliu. Tai buvo jau trečiasis A. Matulio pranešimas šiuose skaitymuose, nes jis yra vienas žymiausių ir universaliausių Lietuvos fizikų teoretikų.

Rugsėjo 10 d. Nacionalinio fizinių ir technologijos mokslų centro (FTMC) konferencijų salėje įvyko skyriaus, VU Fizikos fakulteto ir Lietuvos fizikų draugijos sukviesta diskusija „Fizikos tarpdisciplinišku globaliai ir individualiai: kas pakito per 60 metų“. Tai didelių pokyčių dešimtmečiai, kurių metu mokslinėse laboratorijose veidrodinius galvanometrus pakeitė elektroniniai matuokliai, o kompiuteriuose vakuumines lempas pakeitė mikroskopiniai

›››

Matematikos, fizikos ir chemijos mokslų skyriuje

Adolfo Jucio akademiniai skaitymai. Pranešimą skaito prof. Algirdas Matulis.

LMA prezidentas Jūras Banys akad. Juozui Vidmančiui Vaitkui teikia LMA atminimo medalį. FTMC nuotr.

puslaidininkiniai tranzistoriai. Tenka pripažinti, kad fizikiniams eksperimentams sukurta programinė įranga iš esmės pakeitė pasaulį. Internetas buvo sukurtas tam, kad fizikai galėtų keistis duomenimis, o po dvejų metų CERN'o vadovybė nusprendė, kad ši technologija yra reikšminga ir visuomenei, todėl leido šia programine įranga naudotis visiems be jokio mokesčio.

Šešių dešimtmečių laikotarpis ženklina šiemet 80-metį švenčiančio puslaidininkių fizikos mokslininko, akademiko prof. habil. dr. Juozo Vidmančio Vaitkaus besitęsiančią mokslinę, pedagoginę ir visuomeninę karjerą, o vykusių pakitimų iliustracijai naudojami jo ir jo bendražygių, mokinių bei bendraminčių moksliniai rezultatai. Tai buvo milžiniškų pokyčių laikai, o jų svarbiausius akcentus savo pranešimuose gausiai renginyje susirinkusiai mokslininkų ir mokslo mylėtojų publikai atskleidė įvairių mokslo šakų atstovai. Diskusiją pradėjęs akad. Gintaras Valušis pateikė pokyčių elektronikoje apžvalgą, susiedamas su darbais, vykdytais Lietuvoje, iš kurių buvo matyti, kad dauguma jų buvo vykdoma neatsiliekant nuo viso pasaulio. Akad. Gintautas Tamulaitis savo apžvalgoje aprėpė puslaidininkių fotonikos indėlį į mūsų kasdieninį gyvenimą ir darbus, plėtojamus Lietuvoje. Primindamas šios krypties pradžią Lietuvoje, pažymėjo, kad tos srities pionieriais buvo profesorius J. V. Vaitkus ir jo mokinys, taip pat tapęs profesoriumi Remigijus Baltramiejūnas, kuris šiais metais būtų šventęs 75 metų jubiliejų. Abu mokslininkai yra tarp pionierių pasaulyje, plėtojusių lazerinę medžiagotyrą. Dar platesnį Lietuvos fizikos istorijos kontekstą klausytojams pateikė fizikos veteranas doc. Algirdas Paskalis Smilga, papasakojęs, kaip buvo kuriamos šiandien klestinčios mokslo institucijos, susikūrusios dar iki 1961 metų, kada pasirodė pirmasis J. V. Vaitkaus mokslo straipsnis.

Antroje diskusijos dalyje pranešimus skaitė socialinių mokslų atstovai, pažymėdami ir pokyčius humanitarams, kurie, siekdami savo mokslinių tikslų, naudojo puslaidininkių fizikos sukurtus įrankius arba įsileido fiziką į savo interesų pasaulius. VU Komunikacijos fakulteto dekanas prof. dr. Rimvydas Laužikas aptarė žmonių bendravimo pokyčius, prisiminė savo archeologinę patirtį ir papasakojo apie tai, kaip spektrografija pakeitė šio mokslo funkcionavimą, o žurnalistikos istorijoje – išplėtė rašytinių šaltinių tyrimo galimybes. Taip pat papasakojo apie bendradarbiavimą su profesoriumi J. V. Vaitkumi. VU Komunikacijos fakulteto dėstytoja doc. Dalia Kutraitė-Giedraitienė pažymėjo dar vieną prof. J. V. Vaitkaus biografijoje svarbią poziciją – mokslo, ypač fizikos, populiarinimą visuomenėje, aptardama Nacionalinės pažangos premijos atvejį, kai profesoriui, tapusiam premijos kancleriu, teko naują iniciatyvą pristatyti ir apginti įvairioms verslo ir žiniasklaidos institucijoms. Renginio oficialiosios dalies pabaigoje LMA prezidentas J. Banys įteikė akad. J. V. Vaitkui LMA atminimo medalį.

Rugsėjo 30 d. įvyko skyriaus kartu su „Mokslininkų rūmais“ organizuotas renginys, kuriame visuomenei buvo pristatyta akad. J. Grigo mokslo populiarinimo knyga „Pažinimo šaknys ir vaisiai“. •

Silva Aukštinaitienė,
skyriaus mokslinė sekretorė

Biologijos, medicinos ir geomokslų skyriuje

Rugsėjo 9 d. vykusiame nuotoliniame BMGMS biuro posėdyje buvo svarstoma keletas aktualių klausimų. Vienas jų – nagrinėtas Nacionalinio vėžio instituto (NVI) raštas dėl instituto veiklos perspektyvų, kuriame prašoma Lietuvos mokslų akademijos išsakyti poziciją dėl NVI, kaip valstybinio mokslinių tyrimo instituto, veiklos, šalies mokslinių tyrimų strategijos ir plėtros prioritetų. Biuro nariai pritarė, kad NVI, kaip mokslinė praktinė institucija, turi išlikti. Posėdyje diskutuota dėl kandidato iškėlimo į LMA prezidentus. Vieningai nutarta siūlyti BMGMS narių visuotiniam susirinkimui pritarti ir palaikyti akad. Jūro Banio kandidatūrą. Kituose klausimuose aptartas kandidatų iškėlimas į BMGMS pirmininkus, Lietuvos jaunųjų mokslininkų konferencijos „Bioateitis: gamtos ir gyvybės mokslų perspektyvos“ organizavimo klausimai, sudaryta BMGMS komisija LMA Jaunosios akademijos narių rinkimams.

BMGMS nariai dar 2021 m. gegužės mėn. buvo nutarę organizuoti virtualų susirinkimą su skyriui priklausančiais LMA užsienio nariais, kuriame užsienio nariai apžvelgtų savo mokslinių tyrimų problemas. Rugsėjo 16 d. nuotoliniu būdu įvyko toks skyriaus narių ir LMA užsienio narių susirinkimas. 2021 m. LMA švenčia 80-ties metų jubiliejų. Minėdamas šią sukaktį, skyriaus pirmininkas Vaidutis Kučinskas trumpai pristatė Akademijos kūrimosi pirmuosius žingsnius ir dabartinę jos veiklą. Šeši užsienio nariai panoro dalyvauti susirinkime ir pristatyti vykdomus mokslinius tyrimus. Pranešimą „Parazitologiniai tyrimai Islandijoje“ perskaitė LMA užsienio narys prof. Karlas Skirnisonas (Karl Skirnisson, Islandija), plataus profilio zoologas, Islandijos universiteto profesorius, dėstantis zoologijos pagrindus, teriologiją, etologiją ir parazitologiją. Prof. Endriu Bušas (Andrew Bush, Jungtinė Karalystė), Britų nacionalinio širdies ir plaučių instituto Karališkosios medicinos mokyklos ir vaikų ligų profesorius konsultantas, pristatė pranešimą tema „Naujos įžvalgos apie švokščiančiųjų ikimokyklinio amžiaus vaikų grupes: kaip keisis gydymas?“. Prof. Makoto Asašima (Makoto Asashima, Japonija) – Tokijo universiteto ir Jokohamos nacionalinio universiteto profesorius emeritas, pasaulyje žinomas savo pasiekimais kamieninių ląstelių tyrimų ir regeneracinės medicinos srityje – skaitė pranešimą „Kontroliniai organai ir audinių formavimasis stuburiniuose gyvūnuose“. Prof. Peterio Malfertainerio (Peter Malfertheiner, Vokietija) – Magdeburgo Oto fon Gėrikės (Otto von Guericke) universiteto Gastroenterologijos, hepatologijos ir infekcinių ligų katedros vedėjo – darbai, susiję su *Helicobacter pylori* tyrimais, gerai žinomi ir Lietuvoje. Jis perskaitė pranešimą „Klinikinių rekomendacijų, susijusių su *H. pylori* infekcijos valdymu, bendro sutarimo rengimo etapai“. Prof. Karlas Erikas Magnusonas (Karl-Eric Magnusson, Švedija) – Linčopingo (Linkoping) universiteto profesoriaus emeritas, gerai žinomas pasaulyje molekulinės biologijos specialistas – skaitė pranešimą „Kurti ateitį, remiantis teigiama ankstesne patirtimi“. Prof. Tarmas Somerė (Tarmo Soomere, Estija) – žinomas okeanologijos srities mokslininkas, Estijos mokslų akademijos prezidentas, Talino technologijų universiteto Kibernetikos instituto Bangų inžinerijos laboratorijos vadovas – pristatė pranešimą „Latvijos ir Lietuvos vandenų vandens lygio „klimatas“: dabartis ir ateitis“. Šis susitikimas buvo nepaprastai svarbus skyriaus nariams, jie geriau susipažino su užsienio nariais bei jų vykdomais moksliniais tyrimais. ›››

BMGMS narių ir LMA užsienio narių, priklausančių skyriui, susirinkimas.
Dr. J. Olechnovičienės nuotr.

Mokslo festivalio „Erdvėlaivis Žemė“ atidarymas Energetikos ir technikos muziejuje. Iš kairės: akad. Vaidutis Kučinskas ir Linas Aidokas.
M. Datkūnaitės nuotr.

Biologijos, medicinos ir geomokslų skyriuje

Skyriaus pirmininkas išreiškė viltį, kad ir ateityje bus palaikomi tokie šilti LMA ir jos užsienio narių santykiai.

Susirinkime skyriaus nariai antrai kadencijai vieningai iškėlė akad. J. Banį kandidatu į LMA prezidentus, aptarė kitus svarbius organizacinius klausimus.

Rugpjūčio 24 d. LMA prezidiumo nutarimu akad. Kęstučiui Kilkui už nuopelnus geografijos mokslui ir svarų indėlį į Lietuvos hidrologijos mokslo plėtojimą, išskirtines kompetencijas ir jaunosios kartos ugdymą, už rezultatyvų darbą ir organizacinius gebėjimus dirbant skyriaus pirmininko pavaduotoju, už aktyvią bei nuoširdžią veiklą LMA bei BMGMS skirtas LMA atminimo medalis.

Rugsėjo 6 d. LMA interneto svetainės „Naujienų“ skiltyje akad. Arūnas Bukantis paskelbė pagal naujausias publikacijas parengtą straipsnį „Klimato sąlygų rekonstrukcija *Homo sapiens* migracijos iš Afrikos metu“.

Rugsėjo 28 d. pasitinkant Lietuvos universiteto Mineralogijos-geologijos katedros šimtmetį, kuris bus 2022 m., akad. Algimantas Grigelis parašė straipsnį „Geologijos aušra nepriklausomoje Lietuvoje“, kuris paskelbtas LMA tinklalapyje.

Rugsėjo 9 d. Lietuvoje prasidėjo mokslo festivalis „Erdvėlaivis Žemė“. Atidaryme skyriaus pirmininkas V. Kučinskas dalyvavo diskusijoje „Idėjos, kuriančios ateitį: nuo Stanislavo Lemo robotų iki Marijos Gimbutienės Kurganų hipotezės“. •

Dr. Jadvyga Olechnovičienė, skyriaus mokslinė sekretorė

Žemės ūkio ir miškų mokslų skyriuje

Aktualūs klausimai buvo sprendžiami nariams bendraujant nuotoliniu būdu: rugpjūčio 17 d. vyko nuotolinis ŽŪMMS biuro narių posėdis, kuriame diskutuota dėl kandidatų teikimo apdovanoti LMA atminimo medaliu ir artimiausių skyriaus renginių bei kitos veiklos. Rugsėjo 2 d. nuotoliniame ŽŪMMS biuro posėdyje buvo sudarytas 10-osios jaunųjų mokslininkų konferencijos „Jaunieji mokslininkai – žemės ūkio pažangai“ organizacinis komitetas ir nutarta konferenciją organizuoti lapkričio 18 d., atsižvelgiant į šalies pandeminę situaciją, kontaktiniu arba nuotoliniu būdu.

Rugsėjo 9 d. Vytauto Didžiojo universiteto Žemės ūkio akademijoje (VDU ŽŪA) įvyko skyriaus narių posėdis, kuriame prisiminti ir pagerbti tylos minute skyriaus nariai, šią vasarą išėję į Amžinybę – akad. Leonardas Kairiūkštis ir akad. Pranas Sadauskas. Taip pat prisiminta, kiek daug skyriaus narių šiemet šventė jubiliejus ir pasveikintas akad. Pavelas Duchovskis, 70 metų sukaktį minėjęs birželio mėnesį. Vėliau buvo diskutuota įvairiais skyriaus veiklos klausimais, aptarti būsimi LMA narių visuotiniai susirinkimai ir nutarta iškelti akad. Jūro Banio kandidatūrą į LMA prezidentus.

Pasibaigus posėdžiui, ŽŪMMS nariai dalyvavo mokslinėje-praktinėje konferencijoje „Sumanioji inžinerija“. Renginyje taip pat dalyvavo VDU ŽŪA kanclerė prof. dr. Astrida Miceikienė, Inžinerijos fakulteto dekano funkcijas atliekantis doc. dr. Rolandas Domeika, LAMMC direktorius dr. Gintaras Brazauskas, įvairių ŽŪA fakultetų mokslininkai, verslo ir žiniasklaidos atstovai, studentai.

Rugsėjo 9 d. įvyko ŽŪMMS narių posėdis ir mokslinė-praktinė konferencija „Sumanioji inžinerija“. Įžangos žodį taria LMA viceprezidentas ir ŽŪMMS pirmininkas Zenonas Dabkevičius.

Įžangos žodį konferencijoje tarė prof. dr. A. Miceikienė, LMA viceprezidentas, ŽŪMMS pirmininkas Zenonas Dabkevičius, doc. dr. R. Domeika ir dr. G. Brazauskas. Visi pasidžiaugė organizuojamu renginiu, aktualiais pranešimais, plačiau ir detaliau apibūdinančiais sumaniąją inžineriją, pasveikino renginio dalyvius ir linkėjo naujų žinių, gerų diskusijų, naujų bendradarbiavimo galimybių.

Pranešimus skaitė akad. Egidijus Šarauskis, akad. Arvydas Povilaitis, prof. dr. Dainius Steponavičius, Vėliau VDU ŽŪA Žemės ūkio inžinerijos ir vadybos studijų programos magistrantas Michail'as Semenišin'as, prof. dr. D. Steponavičius ir UAB „Agrodronas“ direktorius Mindaugas Dorelis lauke parodė, kaip veikia dronas-purkštuvas. Visi galėjo įsitikinti, kad dronas pagal suplanuotas trajektorijas gali puikiai atlikti lauko purškimo technologinę

Žemės ūkio ir miškų mokslų skyriuje

›››

Mokslinėje-praktinėje konferencijoje „Sumanioji inžinerija“ UAB „Agrodronas“ atstovai ŽŪMMS nariams demonstruoja drono-purkšuvo veikimą.

operaciją, išvengdamas lauke pasitaikančių kliūčių (medžių ar pan.).

Kiek daug žemės ūkio mašinose yra sumontuota išmaniųjų įrenginių, konferencijos dalyviai galėjo išvysti, apsilankę UAB „Baltic Agro Machinery“, kurioje doc. dr. Antanas Juostas supažindino su naujausių „Claas“ derliaus nuėmimo kombainų ir traktorių naujovėmis. Buvo galima iš arti pamatyti inžinerinius sprendimus, leidžiančius automatizuoti įvarius technologinius procesus, ir įsitikinti, kad žemės ūkio mašinose jau dabar yra pritaikyta žymiai daugiau išmaniųjų inžinerinių sprendimų, negu mums visiems gerai žinomuose lengvuosiuose automobiliuose. Pabaigoje konferencijos dalyviai turėjo galimybę parodyti savo vairavimo gebėjimus valdydami naują didelės galios traktorių.

Konferencijos dalyviai UAB „Baltic Agro Machinery“ išbando naujausią sumaniąją žemės ūkio techniką.

Akad. Z. Dabkevičius rugsėjo 16 d. vykusiame iškilmingame Lietuvos agronomų sąjungos XXXIV suvažiavime skaitė pranešimą „Agronomijos raida per šimtmetį“. Tarp paminėtų įdomių faktų – per šimtą metų sukurta 331 augalų veislė, o vidutiniai žemės ūkio augalų derliai dabar keturis kartus didesni negu buvo 20 amžiaus pradžioje. Z. Dabkevičiaus nuomone, ateities uždavinys – ne dar labiau kelti derlingumą, bet didinti augalininkystės ekonomiškumą ir tausoti dirvožemį.

Suvažiavime buvo apdovanoti geriausi šalies agronomai. Lietuvai nusipelniusio agronomo vardas suteiktas akad. Žydrei Kadžiulienei. Akad. Ž. Kadžiulienė yra LAMMC Žemdirbystės instituto Augalų mitybos ir agroekologijos skyriaus vyriausioji mokslo darbuotoja, ilgalaikės programos „Augalų biopotencialas ir kokybė daugiafunkciniam panaudojimui“ vadovė, tarptautinių projektų vadovė ir vykdytoja, buvusi Žemdirbystės instituto pavaduotoja mokslui ir direktorė, sukaupusi ilgamečio mokslinio darbo patirtį. •

Reda Daukšienė,
skyriaus mokslinė sekretorė

Technikos mokslų skyriuje

Rugsėjo 14 d. LMA įvyko TMS, skyriaus „Mokslininkų rūmai“ ir Europos Sąjungos struktūrinės paramos projektų valdymo grupės bendras renginys iš ciklo „Knygų serija „Mokslas visiems“ – akad. Algirdo Vaclovo Valiulio mokslo populiarinimo knygos „Medžiagų ir technologijų istorinė raida“ sutiktuvės.

Skyrius nuolat seka šalies informacinių technologijų būklę ir ja rūpinasi. Birželio 16 d. įvykusio LMA seminaro „Ateitis – informacinių technologijų iššūkiai visuomenei“ rezoliucijai, kuri platinta valdymo institucijoms, gauti puikūs atsiliepimai. Rezoliucijoje teigiama, kad tarp valstybės prioritetų ypatingą dėmesį reikia skirti IT valdymo sričiai – šią veiklą vykdyti ir koordinuoti pavesti vienai ministerijai su aiškiai suformuluota misija, įpareigojimais, įgaliojimais ir valdomais ištekliais; parengti bendrojo lavinimo mokyklų IT mokymo modernizavimo, robotinio raštingumo ugdymo programas; įgyvendinti nuoseklią IT mokytojų rengimo ir dėstytojų motyvacijos programą skiriant tam papildomų skatinimo priemonių; skirti valstybinę finansinę paramą gabiausiems Lietuvos studentams; plėtoti IT inovacijas; mokslo ir studijų institucijose kartu su verslo įmonėmis stiprinti dirbtinio intelekto produktų kūrimą, plėtoti kalbų vartojimo informacines technologijas, tarp jų užtikrinančias lietuvių – šnekamosios ir rašytinės – kalbos vartojimą žmonių bei mašinų bendruomenėje.

Ryškų pėdsaką dirbant ir propaguojant robotiką palieka aktyvi akad. Laimučio Adolfo Telksnio veikla. Jis siūlo ir stengiasi pasiekti, kad robotikos kursą pradėtų dėstyti jau mokyklose. Tradicinius kompiuterius keis nauji įrankiai – robotai, robotai humanoidai – naujo tipo kompiuteriai, judantys, bendraujantys su jų vartotojais, žmonėmis, šnekėdami, naudodami gestų kalbą. Su tokiais įrankiais teks dirbti dabartiniams moksleiviams, kai jie įsilies į darbo rinką. Svarbu pasirūpinti, kad moksleiviai būtų pasirengę ateinančioms permainoms.

Akad. Algirdo Vaclovo Valiulio mokslo populiarinimo knygos „Medžiagų ir technologijų istorinė raida“ sutiktuvės. Iš kairės: prof. Libertas Klimka, knygos autorius ir TMS pirmininkas Gintautas Žintelis.

Dabartiniu metu, vykstant nelegalių migrantų krizei, ryškėja bendros valstybės ryšių ir informacinių sistemų būklės problemos Lietuvos pasienyje. Nesant vieningos valstybinio kritinio ryšio sistemos, tarpžinybinės komunikacijos dažniausiai vyksta per viešuosius judriojo ryšio tinklus ir kelia didelį susirūpinimą dėl valstybės tarnybų komunikacijos ryšio kokybės bei patikimumo.

Ypatingas dėmesys skiriamas ryšio saugumui, kai valstybės tarnybų komunikacija pasienyje vyksta per viešuosius judriojo ryšio tinklus. Tai sudaro galimybę perimti pokalbius ir kitą komunikacinį turinį. Praktika tarnyboje naudotis mobiliuoju telefonu taip pat sukuria riziką, kad mūsų sienos apsaugos patrulių ir kitokių pajėgų dislokacijos vietos, judėjimas pasienyje gali būti stebimas bei sekamas pasitelkiant net ir buitinio lygio mobiliąsias programas.

Minėtų problemų pagrindinė priežastis – nėra koordinuojančios institucijos, kuri turėtų reikiamus įgaliojimus sprendimams priimti, nustatytų plėtros prioritetus ir disponuotų reikiamo lygio žiniomis bei patirtimi, būtinomis ITT sektoriaus problematikos visumai suvokti ir ją valdyti. Kuo greičiau bus suvokta būtinybė sutelkti politinę valią ir atkurti valstybės vaidmenį strategiškai planuojant bei koordinuojant šio sektoriaus veiklą, tuo sparčiau bus pradėtos spręsti susikaupusios problemos. •

Dr. Bronius Jaskelevičius,
skyriaus mokslinis sekretorius

Jaunosios akademijos veikla

Liepos 22 d. Lietuvos sveikatos mokslų universiteto (LSMU) „Santakos“ slėnio Naujausių farmacijos ir sveikatos technologijų centre lankėsi LMAJA nariai. Išvažiuojamasis posėdis prasidėjo susitikimu su LSMU Medicinos akademijos kanclere akad. Daiva Rastenyte. Vėliau jie aplankė LSMU Medicinos akademijos Neuromokslų instituto Biochemijos laboratoriją, esančią „Santakos“ slėnio pastate. Apžiūrėję Neuromokslų instituto laboratorijas, LMAJA nariai lankėsi LSMU Farmacijos fakultete ir LSMU

›››

Jaunosios akademijos veikla

›››

Medicinos akademijos Kardiologijos institute. Išvažiuojamasis posėdis baigėsi ekskursija po Kardiologijos instituto Molekulinės kardiologijos laboratoriją. Trečiąjį LMAJA išvažiuojamąjį posėdį organizavo LSMU Farmacijos fakulteto Vaistų chemijos katedros lektorius, vyriausiasis mokslo darbuotojas LMAJA narys dr. Vacis Tatarūnas.

Rugpjūčio 25 d. LMA įvyko LMAJA kartu su Lietuvos energetikos institutu, Energetikos ministerija ir Vartotojų aljansu organizuotas nacionalinis mokslinis seminaras „Gyventojai energetikos transformacijų kontekste: energijos nepriteklius“. Jame dalyvavę politikos formuotojai, mokslininkai, verslo ir visuomeninių organizacijų atstovai aptarė energijos nepritekliaus mažinimo būdus ir galimybes pasiekti, kad įsibėgėjanti žalioji transformacija būtų naudinga ir socialiai pažeidžiamiems, neturtingiausiems gyventojams. Seminarą organizavo ir net du pranešimus jame skaitė LEI vyriausiasis mokslo darbuotojas, LMA Jaunosios akademijos narys dr. Vidas Lekavičius.

Rugsėjo 13 d. LMAJA pirmininkui dr. Mindaugui Gedvilui sukako 40 metų. LMA prezidiumas ir Jaunoji akademija nuoširdžiai pasveikino Pirmininką gražaus jubiliejaus proga.

LMAJA nariai ir toliau bendradarbiauja su LMA skyriumi „Mokslininkų rūmai“, tęsdami renginių ciklą „Jaunoji akademija visuomenei“. •

LMAJA nariai (iš kairės): Tomas Tamulevičius, Gediminas Stankūnas, Vitalij Novickij, Diana Marčiulynienė, Vaidas Palinauskas, Juozas Kupčinskas, Aldona Balčiūnaitė, Mindaugas Gedvilas, Aleksandr Novoslavskij, Vacis Tatarūnas. LMAJA nuotr.

Dr. Mindaugas Gedvilas, LMA Jaunosios akademijos pirmininkas ir dr. Diana Marčiulynienė, LMA Jaunosios akademijos vicepirmininkė

RENGINIAI – KONFERENCIJOS – AKADEMINIAI SKAITYMAI

Knygos apie Martyną Jankų aptarimas

Rugsėjo 9 d. LMA Mažosios Lietuvos istorijos ir kultūros tyrėjai, knygos mylėtojai susirinko pasiklausyti akademiko Domo Kauno minčių apie naujausią monografiją „Martynas Jankus. Tautos vienytojas ir lietuvių spaudos kūrėjas“*. Autoriui talkino Seimo narys akademikas Eugenijus Jovaiša, šių eilučių autorė prof. dr. Roma Bončkutė (Klaipėdos universitetas, Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas), prof. dr. Aušra Navickienė (Vilniaus universitetas), doc. dr. Silva Pocytė (Klaipėdos universitetas).

Pokalbį pradėjo R. Bončkutė. Ji atkreipė dėmesį, kad Domo Kauno ilgamečio gyvenimo su „įtikėjus[iu] tarnystės tautai misija“ Jankumi rezultatas: detaliai ir vizualiai atkurta Lietuvai labai svarbaus kultūrinio-politinio beveik 100 metų apimančio laikotarpio atmosfera ir kasdienybė, patikslinta Jankaus kilmė, biografija, veikla bei įvertinti jos rezultatai. Iš tyrimo sužinoma, kad Jankaus įmonė išleido 414 fiksuotų bibliografinių vienetų (knygų, brošiūrų, smulkiųjų spaudinių) ir 27 periodinius leidinius, todėl iki nepriklausomos valstybės atkūrimo jis yra svarbiausias leidėjas. Tad knyga turinio, iškeltų problemų, panaudotų šaltinių ir retų iliustracijų požiūriu gali būti pavadinta epochine. Pasikeitus mokslo poreikiams ir madoms, negreitai atsiras tyrėjų, kurie pateiks skaitytojams ką nors reikšmingesnio. Knygoje Jankaus istorija skleidžiasi kaip valstiečio mėginimas tradicinę gyvenimo sanklodą (patriarchaliniai santykiai šeimoje, ūkio išlaikymas) derinti su modernėjančio lietuvio darbo ir komunikavimo kultūra. Jankaus aktyvioji politinė veikla plėtojosi 1879–1925 m., kai ir Didžiojoje ›››

* Domas Kaunas, *Martynas Jankus. Tautos vienytojas ir lietuvių spaudos kūrėjas*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2021, 879 p. Dailininkė Jurga Januškevičiūtė-Tėvelienė.

Knygos apie Martyną Jankų aptarimas

›››

Lietuvoje sukrusta dėl „mirštančios tautos“ išlikimo. Tad autorius, vesdamas skaitytoją vieno asmens gyvenimo keliu, papasakoja ir apie įvykių turtingą Lietuvos istorijos laikotarpį, kuriame Jankus – „nuosekliausias tautos dalių suartinimo iniciatorius“. Bončkutė pastebėjo, kad tyrime gal kiek mažiau nagrinėtas protestantizmo etikos poveikis Jankaus pasirinkimams, bet pastebėjo, kad autorius nurodo, jog Biblijos skaitymas, stokojant kitos literatūros, buvo atraminė knyga, kuri formavo jaunuolio pasaulėžiūrą ir kritiškumą. Šiuo požiūriu į pokalbį įsitraukė Jankaus kraštietis Vytautas Gocentas, pasidalijęs prisiminimais apie mamos religingumą ir santūrią jo raišką kasdieniame gyvenime.

Monografijos autorius akad. Domas Kaunas.

Silva Pocytė plačiau nagrinėjo Jankaus veiklos sąsają su to meto Mažosios Lietuvos politiniu ir kultūriniu gyvenimu. Pastebėjo, kad monografijos autorius antrojoje dalyje aptaria Jankaus politinę biografiją, svarbiausius socialinio ir politinio poveikio asmenis, įsitraukimą į draugijas ir jų steigimą, darbą įvairiuose komitetuose. Nauja, kad Kaunas nevengė atskleisti sudėtingą spaustuvininko ir leidėjo charakterį, neretai lėmusį trintį, ne visai garbingą konkurenciją ir kt. Vis dėlto Jankaus įvairiapusis pavaizdavimas niekaip nesumažina jo darbų reikšmingumo. Pocytė atkreipė dėmesį, kad nauja, jog Mažosios Lietuvos lietuvių politinio veikimo pradžia susiejama su Vokietijos 1848–1849 m. revoliucijos įvykiais. Knygoje atskleidžiama, kad revoliucijos kontekste Klaipėdoje pasirodė pirmasis lietuviškas laikraštis „Lietuwininku Prietelis“ 1849 m. Pocytė pažymėjo, kad knygoje pateikta medžiaga, apibendrinimai kelia naujų klausimų, ragina tęsti tyrimus kitomis kryptimis.

Aušra Navickienė ypač pabrėžė knygos dailininkės Jurgos Januškevičiūtės-Tėvelienės darbą. Nors knygos formatas didelis ir apimtis 879 puslapiai (svoris 2,5 kg), bet parinktas įrišimas leidžia knygą lengvai vartyti. O tai labai svarbu, nes numatytos plačios paraštės tarsi kviečia skaitytoją žymėtis pastabas, o tai knygoje, kurios atvartas nesilaikytų, nebūtų lengva padaryti. Viršeliui pasirinkta nuotrauka – Jankus po aukšta pušimi ramiai stebi patvinusį Nemuną – puikiai tinka monografijos turiniui. Tiek daug visuomeninių ir politinių perversmų Jankus atlaikė ir už savo veiklą sulaukė aukščiausių apdovanojimų. Navickienė aptarė ir puikias įvairaus tipo iliustracijas, kurios sustiprina turiningo teksto keliamą įspūdį.

Monografijos autorius papasakojo nemažai įdomių detalių apie keletą dešimtmečių rinktą medžiagą Lietuvoje ir užsienyje, apgailestavo, kad riboti projekto laiko rėmai ne viską leido gerai išpildyti. Medžiagos buvo labai daug. Juk Martynas Jankus (1858–1946) gyveno iš pradžių Prūsijos karalystėje (1701–1871), po to – Vokietijos imperijoje, 1920–1923 m. – Prancūzijos valdomoje, o 1923–1939 m. – Lietuvos Respublikoje, o nuo 1939 m. – Vokietijos Reicho valstybėje. Monografijoje remtasi ne tik rašytiniais šaltiniais. Autorius, dar studijų metais paragintas domėtis Mažosios Lietuvos kultūra, tuo metu apklausė ne vieną, kuris pažinojo Jankų. Kaunas prisiminė, kad gyventojai apie jį noriai kalbėjo, leido palėpėse pasirinkti išsaugotų leidinių, kiti padovanojo nuotraukų, kurios dabar pirmą kartą skelbiamos monografijoje. Autorius prisiminė, kad dėliojant knygą buvo sukaupta 380 nuotraukų, bet į leidinį sudėti pavyko 170. Knygos autorius tikino, kad Jankaus gyvenimas įdomus kaip ryškus pavyzdys lietuvio valstiečio, kuris dešimtis metų anksčiau nei Didžiosios Lietuvos lietuviai ėmėsi kurti spaudos ir leidybos verslą, kuriuo užsiėmė 46-erius metus. Dėl nuopelnų abiejų Lietuvos dalių sujungimui ir dėl tvirtos prolietuviškos pozicijos tarpukariu buvo pavadintas Mažosios Lietuvos patriarchu, nors pats savęs taip nevadino. Jankus gyveno sudėtingu laikotarpiu, jam reikėjo atlaikyti policijos ir valdžiai lojalių piliečių persekiojimus, dideles baudas už netinkamą leidinių turinį, spaudos įmonės varžytines, du pasaulinius karus, deportaciją į Rusiją (1914–1918), pasitraukimą (1944) iš Lietuvos ir mirtį svetur.

Knygos autorius, iš klausytojų sulaukęs klausimo, kaip Jankaus nueitas gyvenimo kelias gali padėti šiandienos žmogui, atsakė, kad spaustuvininko kelias rodo, jog gyvenime svarbiausia ne duotos aplinkybės, bet kaip kūrybingai ir drąsiai jose veikiame. Jankus, nors mažamokslis, bet daug skaitė, išmoko viešai įtaigiai kalbėti. Norėdamas gyventi laisvo žmogaus gyvenimą, tuo sugebėjo įtikinti ir kitus kraštiečius.

Pabaigoje D. Kaunas auditorijai uždavė klausimą, į kurį atsakęs gautų dovanų monografiją: „Ką reiškia žodis meškabodis?“ Knygos autorius pastebėjo, kad Frydricho Kuršaičio žodyne jis to žodžio nesurado. Nors susirinkusieji spėliojo, bet autorius patikino, kad Jankus šį žodį pavartojo kita reikšme. •

Prof. dr. Roma Bončkutė,
Klaipėdos universitetas,
Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas

Idėjos ateičiai

MOKSLO FESTIVALIS ERDVĖLAIVIS ŽEMĖ

Rugsėjo 9–17 d. devynioliko-je Lietuvos miestų ir rajonų vyko 18-asis mokslo festivalis „Erdvėlaivis Žemė“. Tai buvo ir proga pažymėti tris neeilines sukaktis. Prieš šimtą metų gimė žymi lietuvių kilmės archeologė ir antropologė prof. Marija Gimbutienė, kurios originalias idėjas apie indoeuropiečių kilmę ir Kurganų hipotezę patvirtina naujausi genetikos tyrimai. 1921 m. gimęs žymus lenkų rašytojas ir mąstytojas Stanislavas Lemas (Stanisław Herman Lem) skaitytojus žavėjo įžvalgumu, sugalvojęs daugybę technologinių inovacijų, kurios jau pildosi. Jis numatė net melagienų atsiradimą ir jų vyravimą. Negana to, prieš šimtą metų čekų rašytojo Karelo Čapeko galvoje gimė „roboto“ terminas, tapęs vienu esminių terminų fantastikoje. Todėl per festivalio atidarymą apie drąsą fantazuoti ir originalias idėjas, kuriančias mūsų ateitį, kalbėjo akademikai Vaidutis Kučinskas ir Adolfas Laimutis Telksnys. Itin pabrėžta sparti robotikos pažanga

Organizatorių nuotr.

ir būtinybė išmokyti humanoidinius robotus bendrauti lietuviškai. Iš viso festivalio metu įvyko daugiau kaip 400 nuotolinių ir kontaktinių renginių, juose apsilankė per 15 tūkst. dalyvių.

Sparčiai ir kartais netikėtomis kryptimis besivystantis mokslas suteikia svarbių praktinių žinių, skatina kitaip pažvelgti į įprastus reiškinius, plečia akiratį, įveikia sąmokslo teorijas ir padeda išvengti melagienų pinklių. Sustiprintas mokslinėmis fantastinėmis idėjomis jis suteikia mums instrumentus kurti ateitį. •

Dr. Rolandas Maskoliūnas, vyr. specialistas ryšiams su visuomene

Serijos „Mokslas visiems“ knygų sutiktuvės

Rugsėjo 14 d. vyko akad. Algirdo Vaclovo Valiulio mokslo populiarinimo knygos „Medžiagų ir technologijų istorinė raida“ sutiktuvės. Tai pirmoji serijos „Mokslas visiems“ lietuvių autoriaus knyga, iki jos išleistos 22 šios serijos užsienio autorių knygos.

Ši akad. A. V. Valiulio knyga skirta skaitytojams, norintiems praplėsti medžiagų ir technologijų raidos istorines žinias. Autorius remiasi daugelio mokslininkų surastais ir aprašytais artefaktais, keliamomis teorijomis, į vieną visumą sujungia jų atskleistas ir paskelbtas žinias.

Knygos sutiktuvėse įžangos žodį taręs Technikos mokslų skyriaus pirmininkas Gintautas Žintelis prisipažino susižavėjęs, kiek daug skirtingų temų akad. A. V. Valiulis susistemino ir įdomiai aprašė. Renginyje akad. A. V. Valiulis apžvelgė svarbiausius medžiagų ir technologijų raidos momentus nuo dviem kojomis

Akad. Algirdo Vaclovo Valiulio mokslo populiarinimo knygos „Medžiagų ir technologijų istorinė raida“ sutiktuvės.

›››

Serijos „Mokslas visiems“ knygų sutiktuvės

›››

vaikštančių homonidų išsivystymo prieš 6 mln. metų iki šių dienų, kai vis garsiau kalbama apie egzistencines arba, kitaip tariant, žmonijos civilizacijos žlugimo rizikas. Branduolinių ginklų tyrimai, paskelbti pirmaisiais šaltojo karo metais, buvo laikomi ankstyviausiais egzistencinės, arba pasaulio katastrofos, rizikos tyrimais. Daugelyje visuomenių technologijos padėjo ar padeda gerinti ekonomikos būklę, tačiau daug technologinių procesų teršia aplinką, eikvoja gamtinius išteklius ir daro didelę žalą gamtai.

Rugsėjo 30 d. sutikta akademiko Jono Grigo mokslo populiarinimo knyga „Pažinimo šaknys ir vaisiai“. Renginyje dalyvavo: knygos autorius akad. J. Grigas, LMA prezidentas Jūras Banys, LMA MFChMS pirmininkas Leonas Valkūnas, akad. Vidmantas Gulbinas, knygos redaktorė HSMS mokslinė sekretorė Aurika Bagdonavičienė.

Knygos sutiktuvėse kalbėdamas akad. J. Banys paminėjo, kad didžiulis žingsnis yra tai, jog LMA pradėjo leisti lietuvių autorių – akademikų – knygas. Jis pasidžiaugė savo mokytojo akad. J. Grigo knyga, pabrėždamas, kad tai knyga apie mokslą, jo kylančias tendencijas ir kaip jos keičia mūsų gyvenimą. Akad. J. Grigas pasakojo, kaip mokslas keičia pasaulį, kaip per stulbinančiai trumpą laiką mokslas praplėtė mūsų žinias nuo subatominių dalelių iki visatos elgesio. Autorius pažymėjo, kad ši knyga apie žmogaus išlikimo žemėje perspektyvas ir keliones į kosmosą, apie valdžios požiūrį į mokslą ir apie mūsų laisvą valią bei laimę. Renginį skyriaus „Mokslininkų rūmai“ rūpesčiu papuošė Vilniaus Balio Dvariono dešimtmetės muzikos mokyklos moksleivės Rugilės Klimaitytės (mokytoja Laima Domikaitė) ir pianistės Vaivos Blažienės atlikti muzikiniai kūriniai.

Sutikta akad. Jono Grigo mokslo populiarinimo knyga „Pažinimo šaknys ir vaisiai“. Iš kairės: knygos autorius, MFChMS pirmininkas Leonas Valkūnas, Lietuvos mokslų akademijos prezidentas Jūras Banys.

Knygų serija „Mokslas visiems“ leidžia LMA kartu su partneriais įgyvendinant projektą „Nacionalinės mokslo populiarinimo sistemos plėtra ir įgyvendinimas“.

Šias, kaip ir kitas serijos „Mokslas visiems“ knygas, taip pat galima atsisiųsti ir nemokamai skaityti išmaniuosiuose įrenginiuose. Knygų aprašymai, elektroninės versijos skelbiamos LMA interneto svetainėje. •

Evelina Baronienė,
Organizacinio skyriaus vyr. specialistė

Skyriaus „Mokslininkų rūmai“ renginiai

Liepos 2 d. į LMA rinkosi mokslininkai, medicinos darbuotojai, giminės ir artimieji pagerbti ekologo, visuomenės veikėjo, habilituoto daktaro profesoriaus Kazio Eringio (Ėringio) jo 100-mečio proga (1921–2006) ir onkologės, imunologės, habilituotos daktarės profesorės Elenos Moncevičiūtės-Eringienės (1927–2020) pirmųjų mirties metinių proga.

Atminimo popietėje „Eringių šeima – Lietuvai“ įžangos žodį tarė Nacionalinio vėžio instituto direktorė profesorė Sonata Jarmalaitė. Išsamiai apie E. Moncevičiūtės-Eringienės sukurtą Nacionalinio vėžio instituto imunologijos laboratoriją papasakojo dabartinė šios laboratorijos vadovė prof. Vita Pašukonienė. Ji paminėjo, kad 1978 m. būtent prof. E. Moncevičiūtė-Erigienė padėjo šiai laboratorijai mokslinius pamatus ir dabar daugiau kaip 40 metų Nacionaliniame vėžio institute plėtojama vėžio imunologija. Ji pasakojo apie prof. E. Moncevičiūtės-Eringienės tiriamąją ir eksperimentinę veiklą bei jos indėlį į navikų imunologiją. Per savo mokslinę karjerą iki 2000 metų (tais metais profesorė tapo konsultante, šiuolaikine kalba tariant – emerite)

›››

Skyriaus „Mokslininkų rūmai“ renginiai

›››

paskelbė per 220 mokslo darbų, tarp jų savo trijų disertacijų pagrindu parašytos trys monografijos, o su bendraautoriais keturios knygos, dvi iš jų vėžio imunologijos klausimais, kitos – apie rūkymo ir išorinių veiksnių įtaką vėžiui atsirasti organizme.

VU bibliotekos Vartotojų aptarnavimo skyriaus vadovė Elona Varanauskienė supažindino su prof. E. Moncevičiūtės-Eringienės knygų kolekcija ir rankraštiniu palikimu, saugomu VU bibliotekoje. Dr. Aloyzas Ramunis Budriūnas, Amerikos biografijų instituto kraštovaizdžio ekologijos ir estetikos ekspertas, perskaitė pranešimą „Apie ekologiją ir estetiką dr. Kazio Eringio veikloje“. Istorikas dr. Darius Juodis skaitė pranešimą „Kazys Eringis – žmogus, prasiveržęs pro geležinę uždangą“. Pranešimą apie habil. dr. K. Eringio fondą, saugomą LMA Vrublevskių bibliotekoje, parengė šios bibliotekos Rankraščių skyriaus mokslo darbuotoja Rasa Sperskienė. Ji išsamiai pristatė K. Eringio biografiją, jo visuomeninę ir mokslinę veiklą. Renginį vedusi Eringių anūkė Rūta Vaičekauskienė perskaitė savo nuoširdų rašinį „Močiutė ir senelis“. Baigiamąjį žodį tarė Gamtos tyrimo centro direktoriaus pavaduotojas dr. Ričardas Paškauskas. Renginys buvo gausiai iliustruotas Eringių šeimos nuotraukomis ir filmuota medžiaga iš įvairių mokslo konferencijų ir kitų renginių, kuriuos pateikė šio renginio iniciatorė gydytoja Vaiva Eringytė. Popietę papuošė tarptautinių konkursų laureato pianisto Dariaus Kudirkos ir Kauno simfoninio orkestro koncertmeisterio, pirmojo smuiko Dariaus Krapiko atlikta klasikinė muzika.

Kartu su LMA Jaunąja akademija skyrius tęsia renginių ciklą „Jaunoji akademija visuomenei“. Rugsėjo 9 d. Lazerinių technologijų skyriuje Fizinių ir technologijos mokslų centre (FTMC LTS) lankėsi Vilniaus Abraomo Kulviečio klasikinės gimnazijos vyresniųjų klasių moksleiviai, kuriuos lydėjo fizikos mokytojas metodininkas Igoris Smirnovas. Jiems mokslo populiarinimo paskaitą-ekskursiją „Lietuvoje kuriamos lazerinės technologijos“ skaitė 2020 m. Lietuvos mokslo premijos laureatas, FTMC LTS vyriausiasis mokslo darbuotojas, LMAJA pirmininkas dr. Mindaugas Gedvilas. Buvo papasakota Lazerinio mikroapdirbimo technologijų laboratorijos (LMTL) įkūrimo ir raidos istorija, taip pat pristatyti FTMC LTS vykdomi moksliniai tyrimai ir Lietuvoje kuriamos lazerinės technologijos bei jų taikymai pramonėje.

Organizatorių nuotr.

Ciklas „Mokslo žinių dienos“. Kybartų Kristijono Donelaičio gimnazijos moksleiviai FTMC laboratorijose. Kairėje – LMAJA narys dr. Linas Minkevičius.

Ekskursijoje po laboratoriją moksleiviams buvo parodyti lietuviškose įmonėse UAB „Light Conversion“, UAB „Ekspla“ ir UAB „Elas“ pagaminti ultratrumpų impulsų lazeriai bei lazerinio mikro-/nanoapdirbimo staklės, aiškinti jų veikimo principai, aptarti svarbiausi techniniai parametrai ir preciziškumas lazeriu apdirbant medžiagas. Buvo apsilankyta elektroninės mikroskopijos ir profilometrijos laboratorijoje, kur analizuojami ir charakterizuojami lazeriu apdirbti bandiniai.

Prasidėjus naujiems mokslo metams, skyrius vėl pakvietė gimnazistus į ciklo „Mokslo žinių dienos“ renginius. Rugsėjo 16 d. grupė Kybartų Kristijono Donelaičio gimnazijos moksleivių su mokytoja Asta Spangevičiene, lydimi fizikės dr. Maženos Mackoit-Sinkevičienės, lankėsi FTMC laboratorijose. Ekskursiją gimnazistai pradėjo apžiūrėdami akad. Eugenijaus Norkaus numizmatikos parodą „Mokslas ir mokslininkai monetose ir banknotuose“. Po to dr. M. Mackoit-Sinkevičienė supažindino su FTMC struktūra ir moksliniais pasiekimais. Prie renginio sutikę prisidėti kiti FTMC darbuotojai papasakojo moksleiviams apie savo laboratorijų veiklą. Optoelektronikos skyriuje medžiagų inžinerijos specialistė dr. Renata Butkutė aiškino, kaip mokslininkai geba manipuliuoti atomais bei molekulėmis ir kaip kuriami optoelektronikos prietaisai. Terahercinės fotonikos laboratorijoje LMAJA narys dr. Linas Minkevičius ir dokt. Rusnė Ivaškevičiūtė-Povilauskienė papasakojo apie terahercinę spektroskopiją, vaizdinimo sistemų kūrimą ir tobulinimą. Kybartiečiai apsilankė ir dr. Egidijaus Auksoriaus laboratorijoje, kur dr. Vytautas Jakštas kartu su dokt. Karoliu Adomavičiumi papasakojo apie superrezoliucinės optinės koherentinės mikroskopijos vystymą ir jos taikymą biomedicininiams objektams vaizdinti, pvz., žmogaus akiai. Masių spektrometrijos laboratorijoje dokt. Algirdas Pabedinskas papasakojo apie datavimą radioanglimi. Moksleiviai galėjo pamatyti urvinio liūto kaukolę ir išgirsti, kad fizikų atliekami tyrimai padeda tiksliau atkurti istoriją, atskleisti nežinomus faktus ir juos pagrįsti itin preciziniais tyrimais.

Rugsėjo 28 d. skyrius surengė popietę, skirtą Mikalojui Konstantinui Čiurlioniui atminti. Į literatūrinę,

›››

Skyriaus „Mokslininkų rūmai“ renginiai

›››

muzikinę ir dailės kompoziciją „Į pačią gilumą iriuos“, parengtą pagal Lacrimos eiles, M. K. Čiurlionio paveikslus, skyriaus vadovė Aldona Daučiūnienė kartu su pianistu Andrium Vasiliausku ir arfininke Migle Sakavičiūte pakvietė LMA kolektyvą ir kitus poezijos bei muzikos ir dailės gerbėjus. Žvelgiant į M. K. Čiurlionio paveikslus, skambėjo kompozitoriaus preliudai, poetės Marijos Katiliūtės-Lacrimos eilės ir nuostabios arfos melodijos. Šiuo renginiu skaitovė A. Daučiūnienė minėjo savo kūrybinės veiklos 45-metį. •

Aldona Daučiūnienė, skyriaus „Mokslininkų rūmai“ vadovė

Aldona Daučiūnienė ir Andrius Vasiliauskas.

LMA Vrublevskių bibliotekoje

Biblioteka minėjo svarbias sukaktis išskirtinėmis, toms progoms skirtomis parodomis. Liepos 5 d.–rugpjūčio 28 d. bibliotekoje veikė paroda „Šventa tai vieta“: Baltarusių Ivano Luckevičiaus muziejui Vilniuje – 100“. „Святое гэта месца („Šventa tai vieta“)“, – taip apie ankstesnę I. Luckevičiaus surinktų LDK kultūros vertybių saugojimo vietą baltarusių laikraščio redakcijos „Naša Niva“ patalpose atsiliepė dar 1912 m. čia apsilankęs baltarusių rašytojas Zmitrokas Biadulia (1886–1941). Ši frazė pakartojama ir paskutiniojo Baltarusių Ivano Luckevičiaus muziejaus direktoriaus Jankos Šutovičiaus (1904–1974) 1971 m. rašytuose prisiminimuose. Parodoje buvo eksponuojami rankraštiniai dokumentai, sietini su Baltarusių I. Luckevičiaus muziejaus veiklos istorija. Vieni iš svarbesnių eksponatų – 1932–1939 m. muziejaus lankytojų įrašų knyga, kurioje esama žymių to meto asmenybių parašų, taip pat dailės istoriko Vlado Drėmos 1943 m. parengtas rankraštinis muziejaus bibliotekoje saugotų senųjų spaudinių katalogas, iliustruotas sudarytojo pieštais šiuose leidiniuose esančiais vandenženkliais. Pristatyta dalis dabar Rankraščių ir Retų spaudinių skyriuose saugomų dokumentų, atspindinčių reikšmingą muziejuje sukauptą Lietuvos dokumentinį paveldą: tarp jų rankraštinės bažnytinės slavų knygos (pvz., Mažųjų Žuchavicų cerkvėje rasta XVI a. antros pusės Evangelija su evangelistų miniatiūromis) ir įvairių konfesijų bažnytiniai dokumentai, Konstantino Tiškevičiaus kolekcijos fragmentai, temine ir kalbine įvairove pasižyminčių senųjų knygų egzemplioriai: kiriliškosios spaudos pradininko Švaipolto Feolio apie 1493 m. Krokuvoje išleista bažnyčios praktikai skirta Verbų triodė (Триодь цветная); 1517–1519 m. Pranciškaus Skorinos Prahoje išleistos knygos „Rusėnų Biblija (Бивлия руска)“ 4-oji dalis; Vievyje, Šv. Dvasios brolijos spaustuvėje, 1619 m. išėjusi Meletijaus Smotrickio parengta slavų gramatika, taip pat labai reti XVIII a. Vilniaus jėzuitų akademijos leidiniai. Prieš 100 metų Vilniuje buvo įkurtas Baltarusių I. Luckevičiaus muziejus. Jo atsiradimo ir gyvavimo istorija atspindi ypatingą Lietuvos sostinės keliatautės kultūros gyvybingumą, tam tikru metu nuslopintą dėl pragaištingų politinių aplinkybių. Šio muziejaus pagrindą sudarė istoriko, archeologo, bibliofilo ir aktyvaus Vilniaus baltarusių visuomenės veikėjo I. Luckevičiaus (1881–1919) sukauptas dokumentinis LDK paveldas, taip pat įvairūs per archeologines ekspedicijas jo įsigyti eksponatai, padovanoti 1918 m. įkurtai Baltarusių mokslo draugijai. 1945 m. panaikinus muziejų, čia buvę spaudiniai ir rankraščiai perduoti tuometinei Lietuvos MA bibliotekai. Parodos partneris – I. Luckevičiaus baltarusių muziejus, parodos autoriai – Rūta Kazlauskienė, dr. Daiva Narbutienė ir Saulius Žilys.

Kita reikšminga, itin daug dėmesio sulaukusi rugsėjo 1 d.–spalio 1 d. eksponuota Lietuvos totorių istorijos ir kultūros metams skirta paroda „Šimtmečių istorijos liudijimai: totoristika LMA Vrublevskių bibliotekos fonduose“. Biblioteka gali pagrįstai didžiuotis sukauptais totoristikos lobiais. Parodoje buvo atskleista dalis saugomo fondo apie totorių istoriją ir kultūrą. Tai – pirmosios žinios apie totorius: senieji XVI–XVII a. istorikų darbai, kelionių aprašymai; totorių raštija ir religiniai leidiniai; totoristikos studijos ir tyrimai (XIX a.–XX a. pirma pusė); totoristikos tyrinėjimai ir studijos nuo XX a. iki šių dienų bei rankraštinė medžiaga (daugiausia teismų dokumentai dėl

›››

LMA Vrublevskių bibliotekoje

›››

Iš kairės: J. E. Turkijos Respublikos nepaprastasis ir įgaliotasis ambasadorius Gökhan'as Turan'as ir J. E. Azerbaidžano Respublikos nepaprastasis ir įgaliotasis ambasadorius dr. Tamerlan'as Elmar'as Oglu Garayev'as, parodos konsultantė dr. Galina Miškinienė.

Iš kairės: LMA Vrublevskių bibliotekos direktoriaus pavaduotoja mokslo reikalams dr. Rima Cicėnienė, Rankraščių skyriaus vedėja Erika Kulišienė su svečiais. V. Petrikaitės nuotraukos

žemės nuosavybės, žinios apie gyventojų sudėtį) ir unikali religinio turinio medžiaga iš privačios Aleksandro Begansko Lietuvos totorių rankraščių kolekcijos, kurios skaitmeninės kopijos dr. Galinos Miškinienės dėka papildė bibliotekos fondus ir tapo prieinamos tyrėjams bei visiems, besidomintiems totorių istoriniu ir kultūriniu paveldu. Parodos autoriai – Eglė Paškevičiūtė-Kundrotienė, Rūta Kazlauskienė. Parodos partneriai – Vilniaus apskrities totorių bendruomenė ir Vilniaus krašto Lietuvos totorių bendruomenė. Parodos konsultantė doc. dr. G. Miškinienė. Rugsėjo 15 d. Vrublevskių bibliotekoje eksponuojamą parodą „Šimtmečių istorijos liudijimai: totoristika LMA Vrublevskių bibliotekos fonduose“ apžiūrėjo J. E. Turkijos Respublikos nepaprastasis ir įgaliotasis ambasadorius Gökhan'as Turan'as ir J. E. Azerbaidžano Respublikos nepaprastasis ir įgaliotasis ambasadorius dr. Tamerlan'as Elmar'as Oglu Garayev'as. Svečius pasitiko bibliotekos direktorius dr. Sigitas Narbutas ir keletas bibliotekos darbuotojų. Ekskursijoje po parodą su privačios kolekcijos eksponatais supažindino dr. G. Miškinienė. Turtinga totoristikos kolekcija galinti didžiuotis biblioteka svečių dėmesiui pateikė ir į parodą nepatekusius, bet savo verte išskirtinius dokumentus. Buvo pasidalyta mintimis dėl bendradarbiavimo galimybių siekiant pažinti islamo kultūrą ir istoriją.

T. Vrublevskio skaitykloje liepos 8 d.–rugsėjo 30 d. veikė paroda „Mažesniųjų brolių konventualų spauda“, skirta Pranciškonų spaustuvės Vilniuje 350-osioms metinėms. Vilniaus pranciškonų spaustuvė, savo veiklą pradėjusi 1671 m., knygos istorikų paprastai priskiriama prie vadinamųjų mažųjų Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės spaustuvių, vis dėlto jos leidiniai reikšmingai papildė LDK leidinių visetą. Idėja turėti savo spaustuvę Vilniuje priklauso tuomečiam Vilniaus pranciškonų konvento gvardijonui Jokūbui Pranciškui Dluskiui (apie 1625–1683). Iš viso per savo veiklos laikotarpį (1671–1781, su pertraukomis) Vilniaus pranciškonai išleido daugiau kaip 160 leidinių, iš jų 13 lietuvių kalba. Tai buvo religinė literatūra (maldų knygos, apeigynai, regulos ir pan.), teologijos knygos, proginės (laidotuvių pamokslai, panegirikos) ir originaliosios literatūros veikalai. Paroda buvo parengta iš bibliotekoje saugomų leidinių siekiant aktualizuoti šį paveldą ir paskatinti tyrėjus domėtis LDK leidybos klausimais. Parodos autorės – dr. Alma Braziūnienėnė ir dr. Kotryna Rekašiūtė. Parengtas ir virtualus, papildytas šios parodos variantas.

Mokslo festivalio „Erdvėlaivis Žemė“ programos vienas renginių bibliotekoje buvo rugsėjo 16 d. vykęs knygos pristatymas ir diskusija „Kaip tyrinėti ir studijuoti Rytų Europą?“ Apie Rytų Europos studijų raidą tarpukariu ir jų dabartinę būklę kalbėjo Varšuvos universiteto Rytų Europos centro direktorius Jan'as Malicki'is ir šio centro profesorius habil. dr. Leszek'as Zasztowt'as. Diskusiją vedė doc. Andžejus Pukšto (VDU Politologijos katedra). Buvo pristatyta mokslinė monografija „Sovietologijos pradžia: Rytų Europos mokslinių tyrimų institutas Vilniuje 1930–1939 m. Idėjos – žmonės – palikimas. Įkūrimo 90-mečio proga“ (sudarytojai J. Malickis ir A. Pukšto). Knygą, kurią lenkų ir lietuvių kalbomis išleido Varšuvos universitetas, sudaro gerai žinomų Lietuvos ir Lenkijos istorikų darbai. Tarp autorių rasime Tomą Venclovą, Rimantą Miknį, Tadeusz'ą Bujnicki'į, Marek'ą Kornat'ą, L. Zasztowt'ą ir kitus. Taip pat skelbiami prisiminimai ir kiti istorijos šaltiniai, susiję su Rytų Europos mokslinių tyrimų instituto veikla.

›››

LMA Vrublevskių bibliotekoje

›››

Pristatant knygą atsiminimais apie tėvą, ekonomikos profesorių Kazimierą Lukšą, kuris dirbo minėto instituto mokslo darbuotoju, dalijosi kultūros istorikė dr. Ingė Lukšaitė. Renginį organizavo Lenkijos institutas Vilniuje, Varšuvos universiteto Rytų Europos centras, LMA Vrublevskių biblioteka.

Varšuvos universiteto Rytų Europos centro prof. habil. dr. Leszek'as Zasztowt'as, doc. Andžejus Pukšto, Vytauto Didžiojo universitetas ir Varšuvos universiteto Rytų Europos centro direktorius Jan'as Malicki's. V. Marmienės nuotr.

Ruošdamiesi pažymėti jau kitų metų minėtinas datas, biblioteka ir VU Komunikacijos fakultetas inicijuoja 2022 metams tarptautinę mokslinę konferenciją „Pranciškus Skorina ir Renesanso knygos kultūra". Jau dabar tyrėjams pristatomi konferencijos, kuri vyks 2022 m. rugsėjo 22–23 d. Vilniuje, tikslai ir uždaviniai. Norintys dalyvauti kviečiami teikti pranešimų santraukas iki gruodžio 1 d. •

Inga Berulienė, LMA Vrublevskių bibliotekos Komunikacijos skyriaus vedėja

ŽYMIUS MOKSLININKUS PRISIMENANT

Leidinys apie Žemės ūkio akademijos profesorių Fabijoną Kemėšį (1880–1954)

Rengiant spaudai Lietuvos žemės ūkio akademijos (Lietuvos žemės ūkio universiteto, Aleksandro Stulginskio universiteto) jubiliejinius leidinius ir knygas apie iškilius aukštosios mokyklos profesorius neišvengiamai teko domėtis jos pirmtakės – Žemės ūkio akademijos Dotnuvoje – gyvavimo ir veiklos istorija. Mane sudomino kunigo, ekonomisto, sociologo, mokslų daktaro, profesoriaus, lietuvių visuomenės veikėjo, spaudos darbuotojo ir žymaus publicisto, Žemės ūkio akademijos Dotnuvoje Šv. Povilo bažnyčios rektoriaus, Kauno kapitulos garbės kanauninko, Sibiro kankinio Fabijono Kemėšio (1880–1954) asmenybė ir plati, iškili jo visuomeninė veikla, tragiška gyvenimo baigtis.

Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, tokio darbo ėmėsi ir ekonomistas, mokslų daktaras, profesorius, visuomenės ir politikos veikėjas Mečislovas Treinys (1941–2008). Jis parengė ir išleido knygas apie mokslininkus ekonomistus dr. Domą Cesevičių (1998), doc. dr. Kazimierą Jasiūną (2007), rengėsi atskiru leidiniu įamžinti ir kunigo prof. F. Kemėšio atminimą. Laiške šeimos artimiesiems jis atviravo, kad daugelį prof. F. Kemėšio gyvenimo peripetijų ir kūrybos likučių tenka „iškasti" iš KGB archyvų. Juose prof. M. Treinys nagrinėjo Antano Valiukėno, Vlado Mirono, rengėsi peržiūrėti Augustino Voldemaro, Valentino Gustainio, Jono Prano Aleksos ir kitų tautiškos linkmės asmenų, patekusių į NKVD-KGB reples, bylas.

1995 m. prof. M. Treinys 115-ąsias F. Kemėšio gimimo metines paminėjo straipsnių serija „Eskizai apie prof. Fabijono Kemėšio idėjas bei moralinę dvikovą su NKVD", paskelbta „Tėviškės žiniose". Jis ypač vertino išlikusį ir LMA Vrublevskių bibliotekos Rankraščių skyriuje saugomą 54 puslapių prof. F. Kemėšio knygelės „Mes ir mūsų kaimynai slavai" rankraštį (1942): „Ši knygelė – tik rankraštyje ir beveik niekam nežinoma. Jei būtų buvusi išversta į gudų, lenkų kalbas, galėjo būti naudinga praktiniams šių tautų ir lietuvių suartėjimo žingsniams žengti. O gal ir dabar nevėlu tai padaryti? Juk problema neišnyko, tik dar labiau paaštrėjo. Kalbant apie studijos politinį vertinimą matyti, kad NKVD tardytoją tiesiog šokiravo 1946–1947 metų sąvartoje atrodžiusi utopiška F. Kemėšio prognozė dėl Lietuvos ir ypač Baltarusijos nepriklausomybės atstatymo. Be to, čia autorius labai taikliai įvardino ir 1940 metų įvykius, kaip Lietuvos aneksiją ir

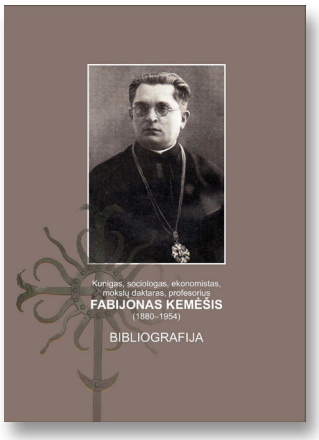

prievartinį susovietinimą." Tai tiesiog pranašiškos prof. M. Treinio mintys, labai aktualios ir šiomis dienomis.

Prof. F. Kemėšio indėlis formuojant ir skleidžiant agrosocialines idėjas dėmesingai pristatytas prof. M. Treinio sudarytoje monografijoje „Agrosocialinių mokslų ir studijų raida Lietuvoje" (2006). Be to, veikalo sudarytojas siūlė rengti ir išleisti prof. F. Kemėšio „Rinktinius raštus". Pagal jį, to nusipelnė ir kūrinių autorius, ir potencialūs skaitytojai bei jo idėjų tęsėjai. Juose turėjo būti ir bibliografija. Prof. M. Treinys stengėsi ją surinkti, bet dėl sunkios ligos nebesuspėjo. Likusį rašytinį profesoriaus palikimą ir studijuotų dokumentų

›››

Leidinys apie Žemės ūkio akademijos profesorių Fabijoną Kemėšį (1880–1954)

›››

kopijas saugo žmona Elena Treinienė. Ji džiaugiasi, kad atsirado žmonių, norinčių nors iš dalies įgyvendinti vyro brandintas kūrybines idėjas, ir maloniai sutiko jo pradėtą kaupti medžiagą leisti naudoti šiam leidiniui. Panašiais tikslais su E. Treiniene esame sudarę ir išleidę prof. M. Treinio skelbtų straipsnių rinkinį „Tautos ir jos žemės jungtis“ (2011).

Kunigo ir švietėjo F. Kemėšio gyvenimas ir veikla daugiau kaip dvidešimt metų (1924–1945, su vienerių metų pertrauka) buvo susieta su Žemės ūkio akademija Dotnuvoje (dabar Vytauto Didžiojo universiteto Žemės ūkio akademija; Akademijos miestelis Kauno rajone). Enciklopediniuose leidiniuose prof. M. Treinys pristatė F. Kemėšį, deklaravusį profesinį tautos atstovavimo principą ir tris tautą vienijančius idealus – religinį, tautinį ir socialinį; pasisakiusį už dešiniųjų politinių jėgų vienybę. 1995 m. IX Pasaulio lietuvių mokslo ir kūrybos simpoziumo Politologijos, filosofijos ir sociologijos sekcijoje skaityto pranešimo „Tautos susivienijimo vizija prof. F. Kemėšio darbuose“ apibendrinime jis rašė, kad F. Kemėšis visą savo kūrybinį gyvenimą skyrė ekonominiams, ideologiniams, politiniams, kalbiniams ir kitiems tautos gyvenimą lemiamiems veiksniams tirti, jos vienybei ugdyti. Tačiau, nežiūrint įvairiapusiškos veiklos ir didžiulio moralinio autoriteto visuomenėje, jis likdavo politinio gyvenimo nuošalėje. Tai lėmė jo propaguojamas ne partinis, bet korporatyvinis visuomenės vienijimosi pagrindas, jis niekada savosios veiklos nesutapatindavo su kuria nors viena politine srove. Doc. Valdas Lukoševičius (2004) nurodo jį kaip aktyvų publicistą, skatinusį imtis amatų ir prekybos, kooperaciją mačiusį kaip krašto ekonominio pakilimo priemonę, per ją siūliusį siekti krikščioniškosios vienybės, steigusį savišvietos, savišalpos, blaivybės draugijas.

Profesorius buvo aktyvus publicistas. Mūsų žiniomis, parašė ir išleido 42 knygas ir brošiūras: 24 socialines (iš jų 11 blaivybės klausimu), 12 ekonominių ir 6 sakralines. Paskelbė daugiau kaip 481 straipsnį: 359 (74,6 proc.) socialinėmis (iš jų 34 blaivybės klausimu); 55 (11,5 proc.) ekonominėmis (iš jų 23 skirti kooperacijai); 58 (12,0 proc.) sakralinėmis ir 9 (1,9 proc.) aukštojo mokslo temomis. Jo veiklos, darbų viešasis vertinimas (knygų ir brošiūrų recenzijos, atsiliepimai apie paskaitas, pasisakymus ir kt.) yra paskelbtas 921 spausdinyje. Skaitytojas ras žinių apie išlikusius, Lietuvos bibliotekose saugomus 34 profesoriaus rankraščius. Iš viso leidinyje pateikta 1480 bibliografinių aprašų.

Tikiuosi, atsiras žmonių, kuriems šis leidinys padės plačiau atskleisti profesoriaus kunigo F. Kemėšio veiklą ir mokslinį palikimą. Juo siekiama prisidėti prie dviejų profesorių jubiliejinių datų minėjimo: 2020 m. – prof. F. Kemėšio 140-osios gimimo metinės, 2021 m. rudenį būtume sulaukę prof. M. Treinio 80-mečio.

Nuoširdžiai dėkoju bibliografijos redakcinės kolegijos nariams, sudarytojams, redaktorei, dizainerei, maketuotojai ir rėmėjui už geranoriškumą bei įdėtas pastangas, triūsą ją išleisti. Visų jų vardu atsiprašau už likusius netikslumus, o ypač už nerastus ir neįrašytus F. Kemėšio leidinius, nepaminėtas publikacijas apie jį patį. Prisipažįstame, kad buvo nelengva šluostyti neramaus ir sudėtingo šimtmečio dulkes. •

Akad. Algirdas Juozas Motuzas, leidinio rengėjas, habilituotas daktaras, VDU ŽŪA profesorius emeritas

SVEIKINAME

Remigijus Žaliūnas

REMIGIJUI ŽALIŪNUI – 60

Liepos 2 d. akad. Remigijus Žaliūnas minėjo 60 metų sukaktį. Jubiliejaus proga už svarų indėlį į Lietuvos kardiologijos mokslą, pasišventimą rengiant aukščiausios kvalifikacijos medikus, nuoširdų dėmesį ir rūpestį pacientais, ilgametį vadovavimą Lietuvos sveikatos mokslų universitetui, darbą Lietuvos mokslų akademijoje bei Biologijos, medicinos ir geomokslų skyriuje akad. R. Žaliūnas apdovanotas LMA prezidiumo padėkos raštu.

EUGENIJUI BUTKUI – 70

LMA tikrasis narys Eugenijus Butkus liepos 13 d. šventė 70 metų sukaktį. Akad. E. Butkus yra ne tik aukšto lygio mokslininkas, bet ir žinomas

Eugenijus Butkus

›››

SVEIKINAME

›››

mokslo organizatorius. Jis dvi kadencijas (2003–2013) buvo Lietuvos mokslo tarybos (LMT) pirmininku. Per tą laikotarpį buvo išplėstos Tarybos funkcijos organizuojant programinį konkursinį mokslinių tyrimų finansavimą, pakeista Tarybos sudarymo tvarka. LMT įsitraukė į tarptautines organizacijas Europos mokslo fondą (*European Science Foundation*), Mokslo Europą (*Science Europe*). 2012–2013 m. E. Butkus buvo išrinktas Europos mokslo fondo viceprezidentu. 2013–2015 m. ėjo VU mokslo reikalų prorektoriaus pareigas. 2015 m. paskirtas VU Gyvybės mokslų centro valdybos pirmininku, vėliau – laikinuoju vadovu, 2018 m. tapo Švietimo ir mokslo ministro patarėju, Europos Komisijos Aukšto lygio ekspertų grupės narys 7BP programai *Ex post* vertinti (2014–2015). Europos Komisijos Aukšto lygio ekspertų grupės narys *Euratom* programai vertinti (2016–2017). Dar viena labai svarbi akad. E. Butkaus veiklos sritis – Lietuvos mokslo pasiekimų sklaida Lietuvoje ir už jos ribų, mokslo populiarinimas plačiajai visuomenei.

JONUI MAŽEIKAI – 60

Mokslininkas, geologas, profesorius habilituotas daktaras, Lietuvos mokslų akademijos tikrasis narys Jonas Mažeika liepos 20 d. šventė 60-ies metų jubiliejų. Už svarų indėlį į Lietuvos hidrogeologas mokslą, ypač branduolinės geofizikos ir aplinkos radioaktyvumo tyrimus, jaunųjų mokslininkų ugdymą, aktyvų darbą Lietuvos mokslų akademijoje bei Biologijos, medicinos ir geomokslų skyriuje akad. J. Mažeika apdovanotas LMA prezidiumo padėka.

JUOZUI VIDUI GRAŽULEVIČIUI – 70

Rugpjūčio 4 d. LMA tikrajam nariui, profesoriui habilituotam daktarui Juozui Vidui Gražulevičiui sukako 70 metų.

Gerbiamasis Jubiliate, Lietuvos mokslų akademijos bendruomenė nuoširdžiai sveikina Jus brandos jubiliejaus proga. Didžiuojamės Jūsų moksliniu kūrybingumu, darbštumu, įžvalgumu, pasiektais išskirtiniais mokslo rezultatais tyrinėjant organinių puslaidininkių ir spinduolių sintezę ir taikymą organinės optoelektronikos prietaisuose (organiniai šviesos diodai bei hibridiniai fotovoltiniai elementai), aktyvų ir produktyvų tarptautinį bendradarbiavimą bei išskirtinį dėmesį ir turtingą patirtį rengiant jaunuosius mokslininkus.

Sveikiname, dėkojame už aktyvų bendradarbiavimą su Lietuvos mokslų akademija ir jos Technikos mokslų skyriumi. Linkime naujų kūrybinių idėjų ir šviesių gyvenimo akimirkų.

Jonas Mažeika

Juozas Vidas Gražulevičius

Vytautas Pranciškus Straižys

Gediminas Motuza Motuzevičius

VYTAUTUI PRANCIŠKUI STRAIŽIUI – 85

LMA narys prof. habil. dr. Vytautas Pranciškus Straižys rugpjūčio 20 d. šventė garbingą 85 metų sukaktį.

Lietuvos mokslų akademijos bendruomenė, skyriaus nariai džiaugiasi savo tarpe turėdami tokį išskirtinių gabumų mokslininką, aukštai vertinamą tarptautinės astronomų bendruomenės narį, puoselėjantį Molėtų astronomijos observatoriją, ir nenuilstantį mokslo populiarintoją.

Sveikindami gražios sukakties proga, iš širdies linkime neblėstančios energijos, kuo geriausios sveikatos, asmeninės laimės, optimizmo, naujų idėjų ir sėkmės jas įgyvendinant.

GEDIMINUI MOTUZAI MATUZEVIČIUI – 75

Rugpjūčio 24 d. žymiam Lietuvos geologui, LMA nariui prof. dr. (HP) Gediminui Motuzai Matuzevičiui sukako 75 metai. *Lietuvos mokslų akademijos prezidiumas bei Biologijos, medicinos ir geomokslų skyrius nuoširdžiai sveikina Akademiką gražaus jubiliejaus proga.*

ATMINIMUI

Jurgis Brėdikis (1929 04 30 – 2021 08 15)

Skaudi žinia medikų bendruomenei ir visai šaliai – rugpjūčio 15 d. mirė ilgametis Lietuvos sveikatos mokslų universiteto (LSMU) bendruomenės narys, profesorius, habilituotas biomedicinos mokslų daktaras, kardiochirurgas, diplomatas, visuomenės ir politinis veikėjas, knygų autorius, Lietuvos mokslų akademijos narys Jurgis Brėdikis.

Profesorius – širdies elektrostimuliacijos ir širdies aritmijų chirurginio gydymo pradininkas Lietuvoje dėl savo pasiekimų plačiai žinomas ir už šalies ribų. Visuomenėje ir žiniasklaidoje prof. Jurgį Brėdikį įprasta vadinti „kardiochirurgijos legenda“.

„Daugelis žmonių įprato gyventi ateitimi, tačiau negalima laukti laimės, kol pabaigsite mokslus, vesite, užauginsite vaikus, pasistatysite namą, nusipirksite automobilį ir panašiai. Iš tikrųjų reikia rasti laimę kasdieniame gyvenime, kad ir nedidelę“, – anksčiau savo mintimis dalijosi akademikas.

„Kasdiene malda dėkojau už gyvenimą, gautą kaip dovaną, ir už svarbiausius man suteiktus kūrybinius gebėjimus. Taip galėjau atiduoti tarsi duoklę Didžiajam Kūrėjui, o pats sukurti naujus širdies chirurginių operacijų metodus, vėliau – originalias savo idėjas atspindėti beletristikos knygose.

Džiaugiuosi, kad esu tarp žmonių, kuriuos aš myliu ir kurie mane myli, ir kad subtiliuoju būdu galėsime susitikti. Deja, aš nedažnai esu pasakęs: „Myliu“.

Kokia gyvenimo prasmė? Gerbti Didįjį Kūrėją, stengtis būti kuo žmogiškesniam, kūrybingam, šlovinti JĮ ir dėkoti“, – paskutinius savo žodžius 2021 m. rugpjūčio 4 d. sakė prof. Jurgis Brėdikis.

Profesorius – tarpukario diplomato Juozo Brėdikio (1885–1950) sūnus, gimė 1929 m. balandžio 30 d. Prahoje, tuometinėje Čekoslovakijoje. 1946 m. baigė Kauno 4-ąją vidurinę mokyklą. 1946–1952 m. studijavo Kauno medicinos institute.

Nuo 1952 m. Kauno medicinos instituto (KMI, nuo 1998 m. – Kauno medicinos universitetas) dėstytojas. 1954–1957 m. – Maskvos I. Sečenovo medicinos instituto aspirantas. 1957 m.

apgynė medicinos mokslų daktaro, 1963 m. – habilituoto daktaro disertacijas. 1964–1990 m. – KMI Hospitalinės chirurgijos katedros vedėjas; 1966 m. profesorius. 1985–1990 m. – vadovavo Sąjunginiam sudėtingų širdies ritmo sutrikimų chirurginio gydymo ir elektrostimuliacijos centrui Kaune. 1991–1993 m. kardiochirurginės klinikos vadovas. 2006 m. – suteiktas LSMU profesoriaus emerito vardas. 1993–1994 m. Adolfo Šleževičiaus Vyriausybėje profesorius dirbo sveikatos apsaugos ministru, 1995–1998 m. – ambasadoriumi Čekijoje ir Vengrijoje, o 1995–1997 m. – ir Turkijoje.

Nuo 1986 m. – Rusijos medicinos mokslų akademijos, 1994–2011 m. – Lietuvos mokslų akademijos (LMA) tikrasis narys. Lietuvos mokslų akademijos labdaros ir paramos fondo „Mokslas ir visuomenė“ valdybos pirmininkas. Nuo 2011 m. – LMA narys emeritas.

Prof. J. Brėdikis priklausė Tarptautinės širdies elektrostimuliavimo ir elektrofiziologijos bei Tarptautinės chirurgijos, taip pat Europos kardiotorakalinės chirurgijos draugijoms.

Žinomas šalies medikas sukūrė daugelį naujų diagnostikos ir gydymo būdų, tyrė ir kardiochirurgijoje taikė elektronikos metodus, lazerį. Per savo gyvenimą profesorius sukūrė daugiau kaip 60 išradimų, Kaune įkūrė širdies elektrostimuliacijos ir aritmijų chirurgijos mokyklą, parašė 13 monografijų ir vadovėlių, domėjosi Rytų tradicine medicina, išleido dvi grožinės literatūros knygas, vieną mokslo populiarinimo knygą ir memuarus.

Savo gyvenime profesorius daug dėmesio skyrė ir sportui – jaunystėje, 1951 m., tapo Lietuvos sunkumų kilnojimo vicečempionu. Sporte įgyta ištvermė ir jėga akad. J. Brėdikiui ne kartą padėjo ir darbe. Jis sakė, kad chirurgas turi būti fiziškai stiprus, nes kartais operacija gali trukti ne vieną ar dvi, o net trylika valandų. Tiek truko ilgiausia paties profesoriaus atlikta operacija.

Prof. J. Brėdikis už nuopelnus Olimpinėse žaidynėse 1990 m. pelnė Lietuvos nacionalinio olimpinio komiteto apdovanojimą „Olimpinė žvaigždė“. Už kovą prieš rūkymą 1994 m. įteiktas Pasaulio sveikatos organizacijos „Pasaulinės dienos be tabako“ apdovanojimas. 2005 m. Užsienio reikalų ministerija profesorių apdovanojo už partnerystę stojant į Europos Sąjungą ir NATO. Akademikas du kartus pelnė LSSR valstybines premijas, du Kauno miesto apdovanojimus „Gerumo kristalas“, buvo Kauno miesto garbės pilietis, jam įteiktas ordino „Už nuopelnus Lietuvai“ Komandoro kryžius.

„Mano *Šefas*. Taip visą gyvenimą vadinu profesorių. Taip kreipiuosi tik į du žmones: akademiką Jurgį Brėdikį ir Londono karališkojo universiteto profesorių Magdi Yacoub. Tiesa, pastarąjį vadinu *profu*, kad žmonės nesimaišytų, kiek čia tų *šefų*. <…> Visoms naujoms operacijoms labai kruopščiai ruošdavosi. Tarkim, planuoja naują priėjimą prie aritmijos takų ar židinių. Mums jauniems pavesdavo iš *patanatomijos* atnešti širdį ir visi kartu analizuodavome, kaip vieną ar kitą zoną pasiekti, kaip širdį operuoti. Tokių pamokų man niekur neteko matyti. O mačiau daug ir su pasaulinėmis legendomis dirbau. Bet taip kaip *Šefas* niekas nedirbo. Reikėjo daug užsispyrimo ir drąsos, nes iki jo niekas tokių metodų netaikydavo“, – savo prisiminimais anksčiau yra dalijęsis LSMU rektorius prof. Rimantas Benetis – prof. Jurgio Brėdikio mokinys. ›››

ATMINIMUI

Jurgis Brėdikis (1929 04 30 – 2021 08 15)

›››

Lietuvos Respublikos Prezidentas Gitanas Nausėda, reikšdamas užuojautą dėl kardiochirurgo akad. J. Brėdikio mirties, pažymėjo, kad Lietuva neteko „šviesios asmenybės, kurios indėlis į širdies chirurgijos plėtrą Lietuvoje ir pasaulyje yra neįkainojamas. Šio legendinio mediko moksliniai pasiekimai ir išradimai garsino šalies vardą ir padėjo išsaugoti šimtus tūkstančių gyvybių. Šis žmogus visą širdį atidavė širdies medicinai, mokslui, žmonėms ir Lietuvai, paliko tvarų pėdsaką ne tik medicinos, bet ir politiniame bei visuomeniniame Lietuvos gyvenime."

Liūdime kartu ir nuoširdžiai užjaučiame Akademiko artimuosius, bičiulius, kolegas, mokinius, mokslo, medikų bendruomenę ir visus liūdinčius dėl Profesoriaus mirties. •

LSMU Komunikacijos tarnyba, Lietuvos mokslų akademija

Pranas Sadauskas (1928 03 07 – 2021 08 25)

Rugpjūčio 25 d., eidamas 94-uosius metus, mirė žymus virusologas, profesorius, habilituotas daktaras, Lietuvos mokslų akademijos narys Pranas Sadauskas. Pranas Sadauskas gimė 1928 m. kovo 7 d. Aštraguose, Rumšiškių vlsč., Kaišiadorių r. 1952 m. baigęs Lietuvos veterinarijos akademiją, pradėjo dirbti MA Gyvulininkystės ir veterinarijos institute jaunesniojo mokslinio bendradarbio pareigose. 1953 m. įstojo į aspirantūrą, kurią baigė 1955 m. ir apgynė veterinarijos mokslų kandidato disertaciją. 1956–1959 m. buvo Gyvulininkystės ir veterinarijos instituto Imunologijos sektoriaus vedėju. 1960 m. paskirtas dirbti Lietuvos veterinarijos instituto direktoriaus pavaduotoju ir Imunologijos laboratorijos vedėju. 1961–1963 m. dirbo MA Eksperimentinės ir klinikinės medicinos institute Mikrobiologijos ir biochemijos grupės vadovu, 1964–1967 m. – MA Botanikos instituto direktoriaus pavaduotoju, 1968–1989 m. – MA Biochemijos instituto direktoriaus pavaduotoju bei Citologijos ir citochemijos laboratotijos vedėju. P. Sadauskas buvo pagrindinis šio instituto organizatorius ir įkūrėjas. 1990 m. įkūrus LMA Imunologijos institutą, iki 1996 m. dirbo Citologijos ir citochemijos laboratorijos vedėju.

1964 m. apgynė veterinarijos mokslų daktaro disertaciją, 1969 m. suteiktas profesoriaus vardas. 1972 m. išrinktas LMA nariu korespondentu, 1990 m. – LMA tikruoju nariu, nuo 2011 m. – LMA narys emeritas.

Akad. P. Sadausko mokslinės veiklos sritys – imuniteto ir leukozių patogenezė, leukozinių ląstelių medžiagų apykaitos pakitimai, proliferacinės, antigeninės ir fagocitinės savybės. Akademikas pradėjo sunkios ir labai sudėtingos problemos – galvijų bruceliozės etiologijos, patogenezės, diagnostikos bei profilaktikos tyrimus. Nagrinėdamas galvijų bruceliozės imunogenezės ir patogenezės problemas, greta serologinių tyrimo metodų jis pradėjo taikyti morfologinius, citologinius ir citocheminius tyrimo metodus. Kompleksiniai tyrimai ne tik leido sukaupti daug vertingų mokslinių duomenų, bet ir davė didelę praktinę naudą likviduojant galvijų bruceliozę Lietuvoje. Vienas originaliausių, visuotinai pripažintų P. Sadausko darbų yra migruojančių ląstelių tyrimai „rago langelyje", kurių dėka yra įvertinami ląstelių morfologiniai ir funkciniai pakitimai formuojantis imunitetui infekcijos atveju. Akademikas su kolegomis pritaikė „odos langelio" metodą įvairiomis navikų formomis sergančių vištų migruojančių ląstelių morfologiniams tyrimams, o tai leido diagnozuoti atskiras navikų ligų formas.

Lietuvoje pradėjus plisti galvijų leukozei, akad. P. Sadauskas ir jo mokiniai daug dėmesio skyrė šios ligos ankstyvai diagnostikai ir imunologinio reaktyvumo tyrimams. Akademiko mokslinių tyrimų dėka buvo sukurta citologinių preparatų gavimo iš gyvo organizmo metodika, pagal kurią tiriama gyvulių bruceliozė ir leukozė.

Akad. P. Sadauskas sugebėjo sutelkti darnų mokslo kolektyvą ir jam sumaniai vadovauti. Buvo 25 daktaro ir keturių habilituoto daktaro disertacijų vadovu, išleido dvi monografijas, paskelbė per 400 mokslinių straipsnių, aštuonių išradimų autorius. Akad. P. Sadauskas aktyviai dalyvavo visuomeninėje veikloje, 1985–1996 m. buvo Lietuvos mikrobiologų draugijos pirmininku, įvairių komitetų ir komisijų nariu. P. Sadauskui 1978 m. suteiktas nusipelniusio mokslo veikėjo vardas. 2005 m. tapo Lietuvos mokslo premijos laureatu.

Tai buvo nepaprasto darbštumo, pareigingumo, stiprios valios asmenybė. Atmintyje liks Akademiko atidus dėmesys kolegoms ir didelė tolerancija. •

Lietuvos mokslų akademijos bendruomenė

›››

ATMINIMUI

Jonas Mockus (1931-06-18 – 2021-08-31)

Rugpjūčio 31 d., eidamas 91-uosius metus, mirė žymus informacinių technologijų srities mokslininkas, profesorius, habilituotas daktaras, Lietuvos mokslų akademijos narys Jonas Mockus.

J. Mockus gimė 1931 m. birželio 18 d. Rokiškyje. 1947 m. baigė Rokiškio vidurinę mokyklą, 1947–1952 m. studijavo Kauno politechnikos institute (dabar – Kauno technologijos universitetas). 1953–1957 m. mokėsi SSRS mokslų akademijos Energetikos instituto aspirantūroje. 1957 m. apgynė technikos mokslų kandidato (dabar – mokslų daktaro), o 1966 m. – technikos mokslų daktaro (dabar – habilituoto daktaro) disertacijas. 1968 m. J. Mockui suteiktas profesoriaus vardas, 1974 m. išrinktas Lietuvos mokslų akademijos tikruoju nariu, nuo 2011 m. – narys emeritas.

Iki 1969 m. J. Mockus dirbo Lietuvos MA Fizikinių ir techninių energetikos problemų institute Kaune. 1969 m. persikėlė į Vilnių, kur tapo Fizikos ir matematikos institute (vėliau – Matematikos ir kibernetikos institute, Matematikos ir informatikos institute) naujai įkurto Optimalių sprendimų teorijos sektoriaus vadovu, po to, iki 2007 m. – Optimizavimo skyriaus vadovu.

J. Mockaus mokslinių tyrimų sritis – globaliojo ir diskrečiojo optimizavimo teorija, metodai, algoritmai, programinė įranga. Ypač paminėtini jo fundamentiniai rezultatai globaliojo optimizavimo teorijos, pagrįstos Bajeso principu, srityje. J. Mockus parašė keturias monografijas: *Daugiaekstremaliniai projektavimo uždaviniai* (Maskva: „Nauka“, 1967, rusų k.), *Bayesian Approach to Global Optimization* (Kluwer Acad. Publ., Dordrecht–London–Boston, 1989), *Bayesian Heuristic Approach to Discrete and Global Optimization* (su kitais, Kluwer Acad. Publ., Dordrecht–London–Boston, 1997), *A Set of Examples of Global and Discrete Optimization. Application of Bayesian Heuristic Approach* (2000) ir per 100 mokslo straipsnių.

Greta mokslinės veiklos J. Mockus nuo 1969 m. dirbo profesoriumi Kauno technologijos universitete (iki 1990 Kauno politechnikos institutas), vėliau – dar ir Vytauto Didžiojo universitete bei nuo 1999 m. – Vilniaus Gedimino technikos universitete. 2003 m. jam buvo suteiktas Kauno technologijos universiteto, o 2006 m. – Vilniaus Gedimino technikos universiteto garbės daktaro vardas.

Akademikui Jonui Mockui du kartus skirta Lietuvos mokslo premija: 1968 m. už knygą „Daugiaekstremaliniai projektavimo uždaviniai“ ir 1998 m. už darbų ciklą „Inžineriniai globalinio optimizavimo metodai“. Būdamas vienu iš globaliojo optimizavimo pradininkų pasaulyje, sukūrė tos srities mokslo mokyklą, parengė gausų mokslo daktarų būrį.

Šviesus Akademiko atminimas išliks pažinojusių ir su juo ilgus metus dirbusiųjų atmintyje. •

Lietuvos mokslų akademija

Leidinio redakcinė taryba:
J. Banys (pirmininkas), A. Bernotas, Z. Dabkevičius, D. Kaunas, V. Kučinskas, R. Maskoliūnas, V. Nekrošius, R. Šiaučiūnas, L. Valkūnas, G. Žintelis.

Leidinį rengė:
S. Aukštinaitienė, A. Bagdonavičienė, E. Baronienė, I. Berulienė, M. Datkūnaitė, A. Daučiūnienė, R. Daukšienė, M. Gedvilas, B. Jaskelevičius, D. Marčiulynienė, L. Milošienė, J. Olechnovičienė.

Kalbos redaktorė A. Bagdonavičienė, nuotraukos V. Valuckienės, apipavidalino M. Datkūnaitė.

© Lietuvos mokslų akademija, 2021
lma.lt/

Elektroninio leidinio (PDF) ISSN 2669-1604